№ 139 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 29

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 29 № 139

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները ամեն տեղ 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1906 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(34-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 րուբլի: յուլիսի 1-ից մինչև 1 հոկտեմբերի 2 րուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի:

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն): Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից:

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով: ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ" իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ

ՆԵՎՏՕՆՕՎԻ ԵՒ ՋԻԿԵԵՎԻ

Մայրաքաղաքի ատամնաբուժական ուսումնարանների բոլոր իրաւունքներով. խնդիրների ընդունելութիւնը ամեն օր, ուսումնարանում (Միքայէլեան փողոց Ինկերսկի ուսումնարանի դիմաց) կամ կառավարիչ բժ. Նևտօնօվի բնակարանում, Պետերբուրգսկի փողոց № 6 բնակ. 5: Խնդիրքի հետ անհրաժեշտ է ներկայացնել գիմնազիայի 6 դասարանից ոչ պակաս աւարտման և մետրիկական վկայականներ: Զբաղմունքների սկիզբն է սեպտեմբերի 1-ը: 1—1

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՈՒՐՃ"

ամսագրի բաժանորդագրութիւնը:

Բաժանորդագինը տարեկան 10 րուբ.: Ծխական դպրոցների ուսուցիչների, աշակերտների, ուսանողների, գիւղացիների, արհեստաւորների և բանուորների համար 8 րուբլի: Ամսավճարով բաժանորդագինն է 85 կոպէկ: Բաժանորդագրութիւնը Թիֆլիսում բացի խմբագրութիւնից (Ծավճավաձեան փող., տ. № 12) ընդունվում է նաև «Գուտտենբերգ» գրախանութում (Երևանեան հրապարակ): Դրսից դիմել՝ Тифлисъ «Мурчъ».

«ՄՈՒՐՃ»-ի յուլիսի համարը (1906 թ. № 7) լոյս է տեսնելու յուլիսի 1-ին և չի ուղարկվելու այն բաժանորդներին, որոնք չեն լրացրել այս տարվայ բաժանորդավճարը:

(առ.) 4—5

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատժող մարմնի բացատրութիւնը. Վերջին տեղեկութիւններ. Մամուլ. Շարժումներ. Նշանաւոր օր. Ուսուցչական համաժողովը. Էջմիածնում յունիսի 15-ին կայացած միաբանական ժողովի նիստը. Նամակ Գանձակից. Նամակ Ախալցխայից. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանիան Փոքր-Ասիայի մէջ. Պետական Դումայ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՊԱՏԺՈՂ ՄԱՐՄՆԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

I

Փոխ-գնդապետ Վէյվէրն, որ յայտնի է իր սխրագործութիւններով Վարանդայի գիւղերում, գետեղել է «Кавказъ» լրագրի մէջ մի նամակ: Նա աշխատում է այդ նամակով հերքել այն մեղադրանքները, որոնք հրատարակվել էին թէ կովկասեան և թէ մայրաքաղաքի լրագիրներում Վէյվէրնի ղեկավարութեամբ գործող վաշտի արարքների մասին:

Վէյվէրնը զարմանք է յայտնում, թէ ինչու լրագիրները այնքան պատրաստակամութեամբ արտատպում են ամեն բան, որ հնարում է Աշոտ եպիսկոպոսը, որպէս զի յուզի հասարակական կարծիքը նրա վաշտի դէմ և կանգնեցնի նրա գործողութիւնները:

Նա յայտնում է, որ իրան յանձնած վաշտի գործունէութեան նպատակն է եղել «պատժել ապստամբութիւնը»:

Պատճառները:

Պատճառները, Վէյվէրնի ասելով, եղել են հետևեալները.

1) Գիւղացիները յարձակումներ են գործել, 2) սպանել են ոչ միայն հարևան գիւղերի բնակիչներին, այլ և պաշտօնական վարչական անձերի, 3) Թալաններ են կատարել, 4) քշել են տաւարը, և 5) չեն կատարել իշխանութիւնների օրինաւոր պահանջները:

Բացի պատժելուց վաշտին պատուիրված է եղել 1) պարտադիր կերպով վերցնել ապստամբութիւնից զէնքերը, 2) պահանջել յանձնելու յանցագործներին և 3) բաւարարութիւն տալ վնասվածներին տաւարի և ապրանքի գոնէ մի մասով:

II

Այսպէս է եղել հրահանգը:

Իսկ կատարումը:

Կատարումը Վէյվէրնի ասելով եղել է այսպէս:

«Թուրք գիւղեր պատժել չաջողվեց, որովհետև Շուշու գաւառի այդ մասում, ուր գործում էր վաշտը, բոլորովին ոչնչացված էին հայերի ձեռքով: Թուրքերի տները այրված էին, գոյքը, տաւարը, և պաշարները կողոպտված, մինչև անգամ այգիները կտրատված, իսկ բնակիչները դուրս քշված իրանց գիւղերից: Իսկ երբ Թուրքերը ցանկացան վերադառնալ իրանց գիւղերը և խնամել իրանց արտերը և այգիները, հայերը գնդակահարում էին Թուրքերին և նրանց ուղեկցող զօրքը:

Այնուհետև Վէյվէրնը պատմում է թէ ինչպէս է նրա վաշտը պատժել հայերին: Պատմում է թէ ինչպէս հայերը չեն յանձնել իրանց յանցաւորներին, չեն տուել իրանց մօտ եղած զէնքերը, չեն կատարել և միւս բոլոր պատուէրները, որովհետև գտնվում են եղել կոմիտէականների գործողների ազդեցութեան տակ:

Իսկ գալով տղամարդկանց ծեծելուն և կանանց անարգելուն կամ բռնաբարելուն, Վէյվէրնը յայտնում է թէ դա «լրբութիւն է, որ կարող է զարմանք առաջացնել թէ ինչպէս կարելի է այդպէս գրախօսել»: Եւ այնուհետև պնդում է թէ կոմիտէներն են սովորեցրել ասելու մի 75 տարեկան պառաւ կնոջ, որ նա բռնաբարված է դազախից:

Եւ այլն, և այլն:

III

Մենք առաջ բերենք Վէյվէրնի բացատրութիւնների մի մասը: Վէյվէրնը գովում է զինուորների և կօզակների գործունէութիւնը և ցաւ է յայտնում, որ նրան խանգարեցին կատար ածելու լաւ սկսված գործը:

Այդ ցաւ յայտնելը արդէն հրամաններ և հրահանգներ կատարելու պատրաստականութիւն չէ, այլ և անձնական սուբյեկտիվ վերաբերմունք:

Սկզբում, երբ նա ասում էր, որ նրան պատուիրել էին գործել և նա գործում էր, մի որոշ աստիճան թեթևանում էր նրա մեղաւորութիւնը այն սարսափելի գործում, որ ունեցաւ նրա վաշտը:

Բայց երբ նա ցաւ է յայտնում, որ հայերի և Աշոտ եպիսկոպոսի միջամտութեան շնորհիւ Թուլացրվեց և կանգնեցրվեց վաշտի գործունէութիւնը—դա մեր առաջ բացում է նոր հանգամանք:

«Դժբաղդաբար հայերին մասամբ այդ աջողվեց»:

Այսինքն աջողվեց կանգնեցնել պատժողական գործողութիւնները:

Դա դժբաղդութիւն է, Վէյվէրնի սեփական կարծիքով:

[illegible]

IV

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Էջմիածին, 28 յունիսի

[illegible]

Թեան համար դաշտային պահապաններին, որով և յետ մղվեց յարձակումը: Շուտով դէպքի տեղը եկաւ պրիստաւ Պօպօվ ստրաժնիկների հետ. ապա եկան կօզակները և հետևակ զօրքը: Թուրքերն իրանց դիրքերից սկսեցին կրակել պրիստաւի վրա. սպանվեց պրիստաւի ձին: Թուրքերի ձեռքն ընկաւ ստրաժնիկի ձին և վանքական 6 ձիեր: Սպանվեց մի Թուրք: Հրացանաձգութիւնը շարունակվում էր մինչև երեկոյ: Կօզակները յետ մղեցին պրիստաւի վրա յարձակում գործողներին:

Օհանջանեան

—

Դարալագեազ, յունիսի 23-ին

Ամսիս 18-ին Թուրքերը յարձակվեցին հայկական Զանախչի գիւղի օբաների վրա: Հայերից մի քանիսը խաղոն բարձում են իրանց տնային իրերը ձիերի վրա ու կամենում են իրերը փախցնել Զանախչի գիւղը, բայց ճանապարհին ենթարկվում են մի խումբ Թուրքերի յարձակմանը և ստիպված են լինում բարձած ձիերը թողնել Թուրքերին աւար և փախչելով ազատվել: Օբաներում կռիւը սկսվում է առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև արևի մայր մտնելը: Շնորհիւ 5—6 հոգի կտրիճ հայ երիտասարդների, Թուրքերը ստիպված են լինում նահանջել, տալով 9 հոգի զոհ: Հայերի կողմից սպանվածներ չը կան:

Անցեալ օրը, օրթաքեանդցի Ներսէսը գնում է Ալագեազի հասարակութեան օբաները տաւար, ոչխար գնելու: Ապահովութեան համար վերցնում է հետը մի քանի ղարաւանքցի Թուրքերի, իր քիրվաներից: Երբ հասնում են Գիւլլիդուզ Թուրքական գիւղի օբաներին, Թուրքերը յարձակվում են Ներսէսի վրա և կամենում են սպանել, բայց շնորհիւ իր հետ եղած ղարաւանքցիների, Ներսէսը ազատվում է մահից, բայց Թուրքերը խլում են նրա մօտ եղած 500 ր. փողը:

2, 3 հատով տաւար ու ոչխար քշելը սովորական բան է դարձել. այդ պատճառով էլ աւելորդ ենք համարում մի անգամ ևս գրելու:

Վահ. Դովլաթ

—

Իգդիր, յունիսի 25-ին

Մասսայական յարձակումների մէջ աջողութիւն չունենալով՝ Թուրքերը խառնակութիւն առաջացնելու ձևը փոխել են և սկսել են «համարդ գործեր կատարել»:

Քանի օր առաջ Իգդիր-Մասայի դաշտում Թուրքերը ցորնի մէջ թագնված՝ յարմար առիթից օգտվելով յարձակվում են մի քաղհան անող կնոջ վրա,

[illegible]

Նով գլխաւորը և պոլիցեյսկի սեկրետար Մամադ Ալի օղլին:

Ց. Խօջա

—

Գեներալ Գոլոշչապովը Շուշուց յունիսի 24-ին հեռագրել է Կովկասեան Փոխարքայի հետևեալը.

«Յունիսի 21-ին, երեկոյեան, տեղեկութիւն ստացայ, որ հայերը յարձակվել են Գիւլափլուի Թուրքական գիւղի վրա:

Իսկոյն հեռագրեցի պրիստաւին այնտեղ գնալ կօզակներով: Յունիսի 22-ին կօզակները ենթարկվեցին հայերի գնդակահարութեան, որի ժամանակ երկու կօզակ լուրջ կերպով վիրաւորել են, իսկ մէկը՝ թեթև կերպով, որոնց վրա շարունակում էին կրակել նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ նրանց տանում էին: Ուղարկեցի փոխ-գնդապետ Վեվերնին արտիլլերիայով ամբաստանելու այն հայ գիւղերը, որոնց բնակիչները կրակել են կօզակների վրա, և դրամական տուգանք նշանակել այդ միևնոյն գիւղերի վրա, որոնք առաջ էլ արդէն պատժված են եղել: Երէկ երեկոյեան ուշ ինձ յայտնեցին, որ Աղդամում սաստիկ գրգռված են: Այսօր ես ինքս անձամբ այնտեղ գնացի, գտայ կատարելապէս խաղաղ, նոյնը Շուշում և խճուղու վրա: Վերջինիս վրա ես անձամբ տեսայ առանց որևէ հսկողութեան գնացող յիսունչափ մանուֆակտուրային և ալիւրով բեռնաւորված ֆուրգոններ, հանրակառքեր ու կառքեր ճանապարհորդներով:

—

Գեներալ Գոլոշչապովը յունիսի 25-ին հեռագրում է Շուշուց. «Սուրհանդակի ձեռքով զեկուցում ստացայ Ջանգեզուրի գաւառապետից, որ յունիսի 24-ին մօտաւորապէս երեք հարիւր զինված Թուրքեր դիրքեր բռնելով Խոզնավար գիւղի հանդէպ բարձունքների վրա, գնդակահարութեան են ենթարկում նրան: Պրիստաւ Բագրատ բէգ Ասիրովը ութ պահակներով, գտնվելով յիշեալ գիւղին մօտիկ, գնաց դէպքի տեղը և հաշտեցնելու համար մտաւ յարձակվող ամբոխի մէջ:

Վերջիններիցս դուրս եկաւ մէկը և թիկունքից գնդակահար արեց նրան:

Երբ պրիստաւը ընկաւ ձիուց, նրա վրա վազեցին մի քանի մարդիկ և սկսեցին գնդակահարել ու ոտնատակ տալով տրորել: Պահակները յետ նահանջեցին և ամբողջ գիշերը անցկացրին այրեբում: Դիակը չը յաջողվեց վերցնել: Պահակներից մէկը անհետ կորաւ: Դէպքի տեղը գնաց մի զօրախումբ արտիլլերիայով:

—

Շուշուց հաղորդում են «Кав.»-ին, որ մօտ օրերս կալանաւորված ու բանտարկված են տեղական բանտում յայտնի աւազակներ Սալահբէգ և Մաշադի-Աղա Մաշադի բէգօֆները, որոնք վերջին ժամանակներս իրանց աւազակախմբերով Շուշու և միւս հարևան գաւառներում սիստեմատիկ կերպով աւազակութիւններ ու յարձակումներ էին կատարում:

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք մինչև այսօր ազատ ստանում էինք Մարսէյլում հրատարակվող «Արմենիա» հայ թերթը: Սակայն մեր ստացած վերջին համարում (№ 35) զարմանքով կարդացինք խմբագրական մի ազդ, թէ «Արմենիա» թերթի մուտքը վերստին արգելված է Ռուսաստան:

Այդ առիթով, թերթի խմբագիր պ. Փորթուգալեան հետևեալ իրաւացի դիտողութիւնն է անում.

«Կերևի թէ գրաքննութիւնը վերստին հաստատուեր է Կովկաս մէջ. բայց «Արմէնիան» Ռուսիայի դէմ թշնամական վարմունք բնաւ ունեցած չը լինելով և Ռուսիայի վերաբերմամբ անոր մէջ հրատարակուած լուրերն ալ Ռուսիա մուտք ունեցող եւրոպական թերթերէն շատ փոքրագոյն քաղուածք մը միայն լինելով, այս նոր արգելքն ալ մեզ անհասկանալի կը մնայ, ինչպէս էր և սկզբնական արգելքը. բայց գոնէ այն կարելի էր մեկնել ռուսական նախկին բռնապետական կառավարութեան մէկ քմահաճոյքը համարելով. իսկ այժմ...: Արդեօք մեր հայ լինե՞լն է յանցանքը. արդի ռուս կառավարութի՞ւնն ալ հայութիւնը յանցանք մը կը համարի տակաւին...: Բայց զարմանալի մէկ կէտն ալ այս է, որ Ռուսիայի մէջ հրատարակուող հայ թերթերուն թոյլատրուած է այժմ քաղաքական խնդիրների վրա շատ աւելի ազատօրէն գրել քան թէ կը գրէ «Արմէնիան». ինչո՞ւ ուրեմն ռուսական նախկին բռնապետութեան բեկորների կողմէն այսքան կատաղի հալածանք «Արմէնիա» լրագրին դէմ...: Առեղծուած մըն է այդ, որ մենք կը դժուարանանք լուծել...: Մի՞թէ ներկայ ռուս կառավարութիւնն ալ այն աստիճան խոնարհած է իր ղարաւոր թշնամի Թիւրքին առջև, որ Ելտըզի կարմիր սուլթանին շողոքորթելու և հաճելի դառնալու համար պէտք կը զգայ հալածելու նոյն իսկ Թիւրքիա ծնած այն հայերն, որոնք հաւատք ունին ազատութեան կրակոցի ու արիւնովը մկրտուող նորածին Ռուսիայի ապագային վրա և Թիւրքիայի մէջ ճնշուած հայ ազգին կուզեն յոյս ներշնչել, ցոյց տալով իրենց դրացի ազատամիտ Ռուսիա մը...»:

*

Մի առեղծուած:

Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութեան (հին կազմ) վերջին որոշումը՝ թողնել դպրոցի ուսուցչական խումբը իր պաշտօնի մէջ առիթ է տուել զանազան արտասնջների և թիւրիմացութիւնների զանազան շրջաններում: Ամենից շատ վրդովվել է «Ալիք» թերթը (№ 48), որ ուղղակի առեղծուածն է անուանում հոգաբարձութեան այդ քայլը, այն, ևս «անզօր առեղծուածն»... Լրագիրը խիստ խօսքերով դատապարտում է հոգաբարձութեան որոշումը, որ նոր հոգաբարձութեան վզին է փաթաթում նախկին ուսուցչական ամբողջ կազմը և որով հին հոգաբարձութիւնը փորձում է հին, մաշված զէնքերով կանգնեցնել ազատագրական—գաղափարների ընթացքը:

Այդ մի հայեացք:

Միւս կողմից ուսուցչական համաժողովը որոշել է բողոք յայտնել Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութեան, որ առանց պատճառաբանութեան արձակել է նոյն դպրոցի ուսուցչական խումբը: Ուրեմն, եթէ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնն ևս, որ նկատվում է դեռ իբրև դպրոցի օրինաւոր հոգաբարձութիւն, հետևէր Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութեան օրինակին, բնական է, որ նա ևս յանդիմանութեան պէտք է արժանանար:

Ինչո՞վ բացատրել հայեացքների այս հակասութիւնը միևնոյն խնդրի վերաբերմամբ:

*

«Կուրիեր» թերթը հետևեալ կարծիքն է յայտնում պրոլետարիատի, գիւղացիների և Դումայի մասին.

«Կազմակերպված պրոլետարիատի գործը պէտք է լինի լարել այժմ իր բոլոր ոյժերը, ու ժողովրդական մասսայի ամենաընդարձակ խաւերը համախմբելով պաշտպանել պատասխանատու մինիստրութեան պահանջը ու դրանով առաջացնել հանգոյցի վերջնական խզումը: Եւ թող չը զարմանան բանուորները, որ այդ միևնոյն պահանջներին պաշտպան է հանդիսանում լիբերալ բուրժուազիան նոյնպէս: Լիբերալ բուրժուազիան յոյս ունի, որ Դումայից ընտրված մինիստրութիւնը կը կանգնեցնէ յեղափոխութեան զարգացումը: Բայց մենք գիտենք, որ պատասխանատու մինիստրութիւնը հէնց առաջի օրերից երես առ երես կը կանգնի չինօվնիկների բոլոր յանցանքները իր բոլոր մանրամասնութեամբ պարզելու և կառավարչական սև հարիւրակի զինաթափութեան անյետաձգելի խնդիրների առաջ: Այդ պատճառով մենք իմանում ենք, որ, իշխանութեան ղեկը իր ձեռքը առնելով, լիբերալ մինիստրութիւնը չէ կարող, եթէ ուզենար էլ, ռէակցիայի ճանապարհի վրա կանգնել, որտեղ նրան սպառնում է անողորմ կամաբիլլայի վրէժխնդրութիւնը: Հետևապէս մենք չը պէտք է վախենանք հրելու լիբերալ բուրժուազիային իշխանութեան ղեկը ձեռք բերելու: Եւ մենք չը պէտք է հրաժարվենք Դումայի, իբրպէս, յեղափոխական քայլը պաշտպանելուց սոսկ հէնց այն միակ պատճառով, որ մի քանի սօցիալիստ-րէվօլիւցիօներներ և նրանց կողմը թեքված «մեծամասնականները» իրանց գլխի մէջ մի շատ լաւ «նախագիծ» են կազմել—մեկուսացնել լիբերալներին և, չը թոյլ տալով նրանց ձեռք բերել իշխանութեան ղեկը, միանգամից ինքնակալութեան տեղում «ակտիւ ապստամբութեան» ճանապարհով կանգնեցնել «պրոլետարիատի և յեղափոխական գիւղացիութեան դիկտատուրան»:

Այդ նախագիծը, կարելի է, բոլորովին լաւ լինէր, եթէ որ... եթէ որ «յեղափոխական գիւղացիութիւնը» իսկապէս գոյութիւն ունենար իբրև մի պատկառելի ոյժ: Ցաւօք սրտի, այդպէս չէ. թէև գիւղացիութիւնը յեղափոխվում է օրէցօր «կադետական» Դումայի գործունէութեամբ, գիւղացիների ճնշող մասսան իշխանութիւն նուաճելու նպատակով ապստամբելու մասին լսել անգամ չէ ուզում և առ այժմ գոնէ պրոլետարիատի այդ քայլը նա չի պաշտպանիլ: Բայց այդ նոյն մասսան կը գնա, Դումայի ետևից կամարիլլայի ձեռքերից իշխանութիւնը կորզելու համար:

Մեծ յանցանք են գործում պրոլետարիատի առաջ մեր այն ընկերները, որոնք «յեղափոխական գիւղացիութեան» մասին ճշտութիւն չեն ասում, որ իբրև թէ նրանք հէնց այժմ էլ պատրաստ են գնալ «առանց Դումայի»: Այդ նոյնպիսի անճշտութիւն է, ինչպիսին որ էր, երբ այդ միևնոյն ընկերները ասում էին մարտ ամսում, թէ գիւղացիները բոյկոտի են ենթարկելու Դումայի ընտրութիւնները...»:

*

«Наша Жизнь» թերթը խօսելով մինիստրութեան մասին, հետևեալ կարծիքն է արտայայտում.

«Եթէ Ստօլիպինը իսկապէս լինէր բոլորովին անկեղծ կարգը ու օրինականութիւնը պահպանելու իր ձգտման մէջ և եթէ նա հասկանար թէ ի՞նչ կը նշանակէ այդ նոյն իսկ հին օրէնքների իրագործման տեսակէտից, այն ժամանակ, ի հարկէ, նա մի րոպէ անգամ չը պէտք է մնար իր պաշտօնում: Հէնց ամբողջ մեր երկրի ներկայ դրութեան ամբողջ դժբաղդութիւնն էլ նրանում է, որ կատարողական իշխանութիւնը վաղուց արդէն պաշտպանէ ոչ թէ կարգի ու օրէնքի, այլ միայն ինքնիշխան—բիւրօկրատական կուսակցութեան շահերի, և այն էլ այնպիսի մի կուսակցութեան, որի համար բոլոր միջոցները անխտիր լաւ են մինչև իսկ ոճրագործութիւնը, միայն թէ նրանք հանէին մի նպատակի՝ իր փրկութեան և երկրի վրա իր յափշտակիչ իշխանութեան տիրապետութեան պահպանմանը:

Դումայի մեծամասնութեան ընդունած բանաձևը, պարզ կերպով ասաց, որ մինիստրութիւնը իր բացատրութեամբ նրա հարցապնդումին հաստատեց իր անզօրութիւնը վերացնել իշխանութիւնների քմահաճոյքը ապօրինութիւնները, որ մինիստրութիւնը չէ կարող պաշտպանել ռուսաց քաղաքացիների կեանքը, գոյքը և ազատութիւնը բռնութիւններից ու կամայականութիւններից, այդ պատճառով էլ նա պէտք է իսկոյն հրաժարվի և յանձնէ իշխանութիւնը մի այնպիսի մինիստրութեան, որը վայելում է Պետական Դումայի վստահութիւնը: Բայց դա դեռ բաւական չէ: Մինիստրների բացատրութիւնները լիակատար հիմք են տալիս Պետական Դումային հէնց այժմ ասել, որ մինիստրութիւնը պէտք է պատասխանատու լինի դատարանի առաջ, ոչ պակաս չափով, քան այն երկրորդական «ստորագրեալները», որոնք մասնակցել են ջարդերում անմիջական կերպով և որոնց գործողութիւնների վերաբերմամբ, մինիստրի խօսքերով, քննութիւն է կատարվում»:

ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Յունիսի 21-ին Պետերբուրգում անհանգստացուցիչ տեղեկութիւններ են ստացվել Սէվաստօպօլից: Պրօդօլնի փողոցի վրա նորից է տեղի ունեցել զինուորների միտինգ, որին մասնակցել են 1000 հոգի զինուորներ ու նաւաստիներ: Սէվաստօպօլից 13 վերստ հեռու, փարոսի մօտիկ, կայացել է ընդհանուր միտինգ, որին ներկայ են եղել մինչև 400 նաւաստիներ: Ինչպէս առաջին, նոյնպէս և երկրորդ միտինգում վստահութիւն է յայտնված պարլամենտական աշխատաւոր խմբակին և խոստացված աջակցել նրան ապագայ կռւում: «Պանտելէյմօն» և «Զէմա» ռազմանաւերի վրա նորեկ զինուորները, համարեա ամենայն օր միտինններ են կազմում, առաջարկում են տնտեսական և քաղաքական պահանջներ: Իշխանութեան տրամադրութիւնը անհանգստացուցիչ է. գիշերները թնդանօթների փականները վերցնում են: Ադմիրալ Չուխնինը բոլորովին չէ դուրս գալիս պալատից: Նրա

պալատի ցանկապատների վանդակները բաւականաչափ բարձրացված են։

—Զինուորական մինիստրութիւնը, համարեա ամենայն օր ամեն տեղից տեղեկութիւն է ստանում զօրքերի խլրտումների մասին։ Յունիսի 21-ին տեղեկութիւն է ստացվել Պէնզա քաղաքում գտնվող Օրովայսկի և Նիսարսկի գնդերի մէջ սկսված խլրտումների մասին, որի պատճառը դարձեալ խստութիւններն են, որ քանի գնում այնքան աւելի են սաստկանում։

—Մօտ ժամանակներս Պետերբուրգ փոխադրված գվարդիական գնդակացիր վաշտի մէջ, որ բնակվում է ժամանակաւորապէս Նէյշլոտեան հետևակ գնդի զօրանոցներում, տեղի է ունեցել հետևեալ դէպքը։ Գվարդէյցիները, տեղափոխելով հետևակների զօրանոցը, պէտք է կերակրվէին տեղացիների հետ, մի սեղանի վրա, որ ի հարկէ վիրաւորում էր նրանց ինքնասիրութիւնը։ Բացի սնունդի անբաւականութիւնից, գվարդէյցիները դժգոհ էին նոյնպէս զօրանոցներից, սպիտակեղէնից և մահճակալներից և ասում էին, որ Ցարսկօ-Սելեան զօրանոցներից ու կերակուրներից յետոյ «Նրանք այլ ևս այդպէս ապրել չեն կարող»։ Սրանից մի երեք օր առաջ, երբ ճաշին տուել էին հին միս և բրնձաճաշ կասկածելի իւղով պատրաստված, գվարդէյցիները իրանց մօտ կանչեցին գլխաւորին և խնդրեցին նրան գէթ ճաշակել տուած կերակուրը։ Գլխաւորը խոստացաւ, որ այսուհետև այլ ևս այդպիսի բան չի կրկնվիլ։ Նէյշլոտեան գնդի զինուորները ասում են, որ իրանց կերակուրները միշտ էլ այդպէս են եղել և եթէ գվարդէյցիները չը լինէին, նրանց այսուհետև էլ կը կերակրէին նոյն բաներով։ «Գնդակացիրները օգնեցին»—աւելացնում են նրանք։

—Յունիսի 19-ին Պետերբուրգի Վիբորգեան քաղաքամասում տեղի է ունեցել միտինգ 1500 հոգու մասնակցութեամբ։ Խօսել են ս. տ. Նախկին «ս. ր. դ.» կատարողական մասնաժողովին դատի ենթարկելու մասին։ Ճառախօս ս. ր. առաջարկել է յետ կանգնել մասնակի գործադուլներից, ասելով, որ իւրաքանչիւր մասնակի առաջխաղացութիւն անյաջող կերպով է ազդում ազատագրական շարժման վրա։ Ճառը ընդհատվում է հեծեալ և հետևակ ոստիկանութեան երևալուն պէս։ Վիբորգի քաղաքամասի 2-րդ մասի պրիստաւի օգնականը խնդրեց հաւաքվածներին ցրվել։ Տեսնելով զինուորներին պրիստաւը հրամայեց գօրօդօվօյներին կալանաւորել նրանց։ Բանուորները սկսեցին ազատել զինուորներին, հանեցին գլխարկների վրայից սպիտակ ծածկերը, հագցրին նրանց իրանց պինժակները և այդպիսով թագցրին զինուորներին։ Անցնելով ֆինլանդական երկաթուղու գծի մօտ եղած սառի կամուրջի վրայից, ամբոխը քանդեց կամուրջը և փականը (շլագբաումը), կապեց երկաթէ լարերով, այնպէս որ հեծեալ ոստիկանները կտրված մնացին հետևակներից։ Մոսկովեան զօրանոցների զինուորները, տեղեկանալով, որ ուզում են կալանաւորել իրանց ընկերներին, եկան ազատելու նրանց։ Ամբոխից ետ մնացած մի բանուոր, պրիստաւի հարցին թէ «ինչու են նրանք հաւաքվում» պատասխանեց։ «Մենք անգործներ ենք, հաց չունենք, այդ պատճառով հաւաքվում ենք միասին խորհրդակցելու թէ ինչպէս ձեռք բերենք։ Պրիստաւը պատասխանեց. «սրան հաց տուէք», և բանուորը ստացաւ հրացանի կոթով մի հարուած։

—Լէյբ-գվարդիայի Սեմէօնովսկի գնդում, գնդապետի կարգադրութեամբ, կազմակերպված են հէնց զինուորների միջից մի առանձին «վստահելիների» խմբակ, որոնց յանձնարարված է հսկողութիւն ունենալ բոլոր զինուորների վրա և զեկուցել իշխանութեանը. ում հետ են լինում, ինչ են կարդում և նոյնիսկ ինչի մասին են խօսում իրար հետ, այն զինուորները, որոնց վրա կասկած կայ յեղափոխականների հետ յարաբերութիւն ունենալու համար։ Մի խումբ զինուորներ, 36 հոգուց բաղկացած, լրտեսների խումբ կազմելով, բացի իրանց աշխատանքի համար ռոճիկ ստանալուց, դեռ ստանում են և ծախքերի փող։ Տօն և կիրակի օրերը այդ զինուորները հագուստները փոխում են և քաղաքացիական հագուստով ներկայ գտնվելով միտինգներում հետևում են թէ սէմեօնովցիներից կամ ուրիշ գնդերից, ով զինուորներն են մասնակցում միտինգին։

—Երկուշաբթի օրը Նարվի դաստալի մօտ բանուորական միտինգին մասնակցելու համար կալանաւորվել են չորս սէմեօնովցիներ, որի համար առաջին պատիժ նրանց նշանակել են 5 օրվայ կալանաւորութիւն և յայտնել են, որ երկրորդ անգամ կրկնվելիս զինուորական դատի կենթարկվեն։ Մինչդեռ միտինգում զինուորները բոլորովին չեն էլ եղել, այլ անցնելով բանուորների խմբի մօտից, կանգ են առել լսելու թէ նրանք ինչի մասին են խօսում։

—Ականատեսների պատմելով, լէյբ-գվարդիայի պրէօբրաժէնեան գնդի առաջին բատալիօնի ներողութիւն խնդրելու տեսարանը միւս բատալիօններից ամենևին այնպէս չէ տեղի ունեցել, ինչպէս որ նկարագրված է «Свѣтъ» լրագրի մէջ։ Առաջին բատալիօնը երբ հաւաքվում է, գնդապետը արտասուքը աչքերին և դողդոջուն ձայնով յայտնում է այն պատժի մասին, որ սպասում է բատալիօնին։ Փոքր առ փոքր գնդապետը սկսեց յուզվել և ասաց, որ զինուորներն ու օֆիցերները պէտք է ծնկաչոք թողութիւն խնդրեն իրանց վարմունքի և դրօշակը բծաւորելու համար։ Երբ կարդացվեց բարձրագոյն հրամանը I բատալիօնի անուանափոխութեան մասին, զինուորները հասկացան, որ ծնկաչոք խնդրելը վերաբերում էր հէնց այդ մոմէնտին։ Անկարգ և խառն ի խուռն զինուորները խումբ խումբ ծունկ չոքեցին և ասացին վարժեցրած եղանակով «Թողութիւն ենք խնդրում»։ Ոչ մի սրտաշարժ տեսարան, որը հնարել է «Свѣтъ»-ը, տեղի չէ ունեցել. ամբողջ բատալիօնը ոչ լաց է եղել, ոչ էլ արտասվել։ Գնդապետի զեկուցման մէջ նոյնիսկ այդպիսի բան ասված չը կայ։

—Լէյբ-գվարդիայի Պաւլօվսկի գնդում զինուորների մէջ յուզմունք են սկսվել։ Պատճառը եղել է այն, որ հերթապահ օֆիցերը, առանց մի որևէ պատճառի, ապտակել է եֆրէյտօրին։ Զինուորները միևնոյն օրը երեկոյեան գանգատվում են գնդապետին, և խնդրում քննութիւն նշանակել։ Չը նայելով, որ դէպքից արդէն 6 օր է անցել, բայց գնդապետը ոչ մի քննութիւն չէ նշանակել. դրանով է բացատրվում և գնդի յուզմունքը։ Զինուորները վճռել են իրանց բողոքը անհետևանք թողնելու դէպքում դիմել իրանց գանգատով Պետերբուրգի զինուորական շրջանի գլխաւոր հրամանատարին։

—Յունիսի 21-ին, Պետերբուրգում, երեկոեան ժամի 9-ին, Գրեչեսկի պրօսպեկտի և Բասէյնի փողոցի անկիւններում տեղի է ունեցել մի հսկայական միտինգ, զանազան գործարանների ու ֆաբրիկների բանուորների մասնակցութեամբ, որին ներկայ են եղել 5000 հոգի։ Ճառախօսութիւնները եղել են առօրեայ հրատապ խնդիրների և բանուորական պատգամաւորների խորհրդի տարի մասին և այլն։ Երբ բանուորների ամբոխը, վերջանալուց յետոյ, անցնելիս է լինում պրեօբրաժէնեան գնդի զօրանոցների առաջից, զինուորները ի նշան ողջոյնի, ճօճում էին նրանց համար գլխարկները։ Երեկոյեան ժամի 10. ին քաղաքապետի կարգադրութեամբ պահանջվում են ձիաւոր և հետևակ գօրօդօվօյները և պրէօբրաժէնցիների մի վաշտը, որոնք ցրում են Գրէչեսկի պրօսպէկտի երեք թաղերում լցված բանուոր խմբերին։ Բանուորների և ոստիկանութեան մէջ ընդհարում տեղի չէ ունեցել։ Երեկոյեան ժամի 10½-ին բանուորները խաղաղ կերպով ցրվեցին իրանց տները յեղափոխական երգեր երգելով։

ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՕՐ

Նշանաւոր օր էր յունիսի 19-ը Ռուսաստանի համար։

Այդ օրը մեր երկրի օրէնսդիր ժողովում Պետական Դումայում երկու ամսից ի վեր մշակվող օրէնքներից մէկը վերջնական ուղղում և ձևակերպութիւն ստացաւ։

Եւ Ռուսաստանի առաջին օրէնսդիր ժողովի մշակած ու ընդունած առաջին отъбегр(?) մահվան պատիժը խպառ վերացնելու օրէնքն է։

Դա մի երկար ու մի շարք յօդուածներով բեռնաւորված օրէնք չէ։ Ընդհակառակը, նա ընդամենը բաղկացած է երկու յօդուածից.

Յօդ. 1. Մահվան պատիժը վերացվում է։

Յօդ. 2. Այն բոլոր դէպքերում, երբ ներկայ օրէնքներով մահվան պատիժ է անօրինվում, պէտք է մահվան պատիժը փոխարինվի դրանից անմիջապէս յետոյ ծանր համարվող պատժով։

Այսպէս ուրեմն, բարբարոսութիւնից մնացած և քաղաքակրթութիւնը արատաւորող մարդասպանութեան այն ձևը, որ կոչվում է մահվան պատիժ, այլ ևս մեր երկրում խպառ վերացված է։ Եւ նա վերացվեց ու նոր օրէնքը ընդունվեց Պետ. Դումայի բոլոր անդամների միաձայնութեամբ։ Ժողովրդային ներկայացուցիչներից և ոչ մէկը չը գտնվեց, որը պաշտպանէր այդ ոճրագործ օրէնքը։ Մարդասպանութեան միակ պաշտպանները, նոր օրէնքի միակ հակառակորդները, ինչպէս և պէտք էր սպասել, կառավարութեան ներկայացուցիչներն էին միայն, որոնք խմբով եկել էին իրանց ոճրագործութիւնները պաշտպանելու և արդարացնելու, բայց և հէնց դրա համար, նրանք մի անգամ ևս ամբողջ Դումայի զարշանքին ու զզուանքին արժանացան։

Սակայն բաւական չէ ասել միայն, թէ մինիստրութեան ներկայացուցիչները ամբողջ Դումայի զարշանքին արժանացան։ Արժէ այստեղ ամփոփ կերպով ջոկել Դումայի այդ օրվան նիստի ամբողջական պատկերը, որ մի արտակարգ հետաքրքրութիւն էր ներկայացնում։ Եւ մենք այդ անում ենք սիրով, քաղելով, ի հարկէ, Պետերբուրգի թերթերից։

Նոր օրէնքը մշակող յանձնախմբի կողմից զեկուցանողը պրօֆ. Կուզմին-Կարաւաեվն էր, որի ճառը այնչափ պերճախօս և ազդեցիկ էր, որ նոյնիսկ աջակողմեանները երկար ժամանակ բուռն ծափահարում էին նրան։

Կառավարութեան կողմից առաջին պատասխանողը մինիստր Շչեգլովիտովն էր, որը ինչպէս պատմում են, չափազանց խղճալի, տգէտ ու վախկոտ տպաւորութիւն թողեց։

—Ամեն օր,—ի միջի այլոց ասաց մինիստրը,—քաղաքական սպանութիւնների փորձեր են կատարվում, որոնք դժուարացնում են հասարակական ապահովութիւնը պահպանող բարեխիղճ պաշտօնեաների պարտքը կատարելը...

—Իսկ պօգրօմնե՞րը,—աղաղակում են նրան պատգամաւորները։

Մինիստրը չը լսել է ձևացնում և շարունակում է.—

—Ուստի մահվան պատժի վերացումը քաղաքական սպանութիւնների վերաբերեալ, համեմատաբար կը լինի պետական շահերի պաշտպանութիւնը մերժելուն...

—Բաւական է, բաւական է,—աղաղակում են նրան,—հրաժարական։

Շչեգլովիտովից յետոյ ամբիոն է բարձրանում մի անծանօթ պարոն, որը չորս կողմ գլուխ է տալիս.

—Անունը, անունը ասացէք, — աղաղակում են չորս կողմից։

—Ծովային գլխաւոր պրօկուրոր, իսկական ստատսկի խորհրդական Մատվէեվ,—յայտարարում է նախագահը։

—Հրաժարական, չենք ուզում։

Բայց ծովային պրօկուրորը ցածր ձայնով զեկուցանում է, որ ծովային մինիստրը ոչ մի կերպ չէ կարող համաձայնել պր. Կուզմին-Կարաւաեվի տուած բացատրութեան հետ, հիմնական օրէնքների 55-դ յօդուածի մասին։ Երկրորդ անգամ գլուխ է տալիս Մատվէեվը չորս կողմ ու հեռանում ամբիոնից։

—Հրաժարական,—բղաւում են նրան։

Դրանից յետոյ նախագահը յայտնում է, որ զինուորական մինիստրի յանձնարարութեամբ պիտի խօսի զինուորական գլխաւոր պրօկուրոր գեներալ Պավլովը։

Հէնց որ այդ ատելի անունը (ի միջի այլոց Շմիդտի դատապարտողն է սա) լսում են պատգամաւորները, մի սոսկալի և չը տեսնված աղաղակ ու շփոթ է բարձրանում։ Ամբողջ Դուման, ինչպէս մի մարդ, կատաղի գոռոց է արձակում։

—Կախող! Դահիճ!

—Կորչի մարդասպանը!

—Արիւնախում! Կորչի Պավլովը! Կորչի դահիճը!...

—Կորիր այստեղից, աւազակ, դահիճ!...

Նախագահը ի զուր ջանքեր է թափում կարգը վերականգնելու։ Գեներալ Պավլովը շփոթված կանգնած է ամբիոնի մօտ, չը համարձակվելով վերև բարձրանալ։ Ցասկոտ աղաղակները չեն հանդստանում։ Աղմուկը աւելի մեծանում է, պատգամաւորները իրանց պիւպիտրներին են թակում։ Նախագահը ստիպված է թողնել սրահը և հեռանալ։ Գեներալ Պավլովը իր տեղն է վերադառնում և մնում է կանգնած։ Իսկ բոլոր պատգամաւորները ոտքի են կանգնում և նորից ու նորից բղաւում նրա երեսին.—

—Դահիճ! Մարդասպան!...

Գեներալ Պավլովը վերջապէս իջնում է և մի երիտասարդ օֆիցերի հետ, որի մասին ասում են, թէ իր որդին է, արագութեամբ փախչում հեռանում է սրահից։ Նրա գունատ երեսը բարկութիւնից շարունակ ցնցվում է։ Դումայի միջանցքներից անցնելիս, ուղղակի նրա երեսին աղաղակում են.—

—Դահիճ! Ձեռքերդ արիւնոտ են!...

—Այս ինչ է, այդ աղաղակներդ մեր երկուսին էլ են վերաբերում, թէ միայն Вамъ,—հարցնում է Մատվէեվը։

—Միայն Вамъ, ձերդ պայծառափայլութիւն։

Եւ Մատվէեվը գոհ և հանգիստ սրտով հեռանում է դահլիճից։

Դումայի միջանցքներում անսահման կենդանութիւն է տիրում։ Խմբերով հաւաքված կատարեալ միտինգներ են տեղի ունենում։

—Ի՞նչ հարկաւոր էր այդ սաստիկ աղաղակ բարձրացնել,—ասում է մի ծերունի պատգամաւոր։

—Այդ մենք չենք աղաղակում,—պատասխանում է նրան մի գիւղացի պատգամաւոր, այլ մեր սրտի կսկիծն է աղաղակողը։

Լավում է նախագահի զանգը. ընդհատված նիստը նորից սկսվում է։ Պատգամաւորները շտապով վերադառնում են իրանց տեղերը և խորին լռութիւն է տիրում։

Այս անգամ նոր օրէնքի մասին բացատրութիւններ է տալիս ներքին գործերի մինիստրի օգնական Մակարովը։ Բայց նա այնչափ զգոյշ և քաղաքավարի է խօսում, որ նրան նոյնիսկ սովորական «հրաժարական» էլ չեն աղաղակում։ Նա իսկապէս մի առանձին բան էլ չէ ասում. այն միտքն է միայն յայտնում, թէ մահվան պատժի խնդիրը ներքին գործերի մինիստրութեան չէ վերաբերում։

Պատգամաւոր Անիկինը առաջարկում է չընդհատել նիստը, մինչև որ նոր օրէնքը ընդունվի։

—Կարծում եմ,—ասում է նա,—որ Դուման կարող է եռլա գնալ առանց այն մարդոց մասնակցութեան, որոնց մենք հէնց հիմա վռնդեցինք այստեղից։ Մի մարդ, որի ամբողջ կեանքը լիքն է արիւնով և սպանութիւններով, համարձակվում էր այստեղից խօսել։ Թող երկիրը իմանայ, որ Դուման չէ կարող արիւն տանել։

Հռետորին ծափահարում են ամենքը, նոյն իսկ աջակողմեանները։

Միայն կոմս Հէյդէնն է բողոքողը Դումայի վարմունքի դէմ, որը ասում է, թէ չը պէտք է խօսքի ազատութիւնը խախտել։ Նրան պատասխանում են մի քանի հռետորներ։ Ալադինը աշխատաւոր խմբի կողմից յայտարարում է. քանի որ գեներալ Պավլովը այն մարդկանցից է, որոնք ազնուութեան ու պատուաւորութեան «minimum»-ից էլ զուրկ են, ուստի նրան թոյլ չի տրվի այս ամբիոնից խօսելու։

—Մարդասպանները և ժողովրդի թշնամիները,—ասում է Րամիշվիլին սօց.-դեմօկրատների խմբի կողմից,—չը պիտի համարձակվեն այս սուրբ տեղը բարձրանալ և աղտոտել նրան արիւնով... Կորչեն այդ դահիճները! կորչեն մարդակերները!..

—Թող իմանան մինիստրները,—ասում է մի այլ հռետոր, որ ամբիոնը կախաղան չէ և այստեղ դահիճների տեղ չէ...

—Այդ մարդկանց տեղը ոչ թէ այստեղ է,—ասում է մի ուրիշը,—այլ Սախալինումն է։

—Ո՜րչափ քիչ խիղճ ու խելք ունեցող մարդկանցով է կառավարվում մեր երկիրը,—ասում է Րօդիչևը։

—Թէ Վերա Զասուլիչը, թէ Սպիրիդոնովան,—զգացված կերպով ասում է քահանայ Օգնեվը,—չարագործներ և յանցաւորներ չեն, այլ բացառիկ բարոյական զգացմունքների տէր մարդիկ են... Նրանք չեն կարող լռել, չեն կարող հանգիստ մնալ, երբ չորս կողմ խեղճերի հեծեծանքներ են լսվում... Եւ մի՞թէ դրանց պէտք է մահվան պատժի ենթարկել...

Այս բոլոր ճառերի ժամանակ,—ասում է «Страна» թերթը,—բոլոր կուսակցութիւնները, բոլոր ֆրակցիաները մոռացել էին իրանց ներքին կռիւները և հին հաշիւները։

Քահանաներ, փաստաբաններ, գիւղացիներ, պրօֆեսօրներ, բանուորներ, ռուսներ, լեհեր, վրացիք, «աջակողմեանները» և «ձախակողմեանները»—բոլորն էլ մէկ զգացմունքով էին տոգորված, բոլորն էլ միևնոյն բանն էին ասում։ Չը կային կուսակցութիւններ, չը կային ազգութիւններ, չը կային դասակարգեր, այլ կար միայն մի անբաժան Դումա, ի մի ձուլված միևնոյն բարկութեամբ և մի և նոյն ատելութեամբ դէպի դահիճները...

Օրինագիծը քուէարկութեան է դրվում և ամբողջ Դուման իբրև մի մարդ ընդունում է նրան։

Մահվան պատիժը Ռուսաստանում отмѣненъ(?) վերացված է խպառ։

Խ.—Ազատ

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

ԺԱ. Նիստ

Ուսուցչական համաժողովի ԺԱ նիստը կայացաւ ամսիս 27-ին, առաւօտեան ժամը 9½-ին, նախագահութեամբ պ. Յ. Մանանդեանի։

Նախագահի առաջարկութեամբ կարդացվում և մի քանի սրբագրութիւններից յետոյ վաւերացվում է համաժողովի նախորդ նիստի արձանագրութիւնը, որից յետոյ ժողովը անցնում է իր խսկական զբաղմունքներին։

Շարունակվում են զանազան ճառախօսների կողմից վիճաբանութիւններ ուսուցչական դասագծի minimum-ի խնդրի որոշման շուրջը։

Այդ խնդիրը աւելի ևս պարզաբանվելուց յետոյ, համաժողովը զբաղվեց այն գրութեամբ, որի խմբագրութիւնը համագումարը յանձնել էր մի առանձին մասնաժողովի։ Գրութեան նպատակը պէտք է լինէր համագումարի կարծիքը և տրամադրութիւնը յայտնելու 14 հոգևորականների հակաժողովրդական բողոքի վերաբերմամբ։

Գրութեան ընթերցումից յետոյ, դրա բովանդակութեան վերաբերմամբ արտայայտվում են թէր և դէմ կարծիքներ,

Պ. Երզնկեան համագումարի կողմից Վեհափառ Կաթողիկոսին ուղղված հեռագիրը և գրութիւնը մի յետադիմական-հայկենասիրական քայլ է համարում։ Եկեղեցական համայնական կեանքի լայն ինքնավարութեան ժողովրդական սկզբունքը, որը շեշտել է Կաթողիկոսը իր խնդրագրի մէջ, դա ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի յաղթանակ, նուաճում, որ ձեռք է բերել հայ ժողովուրդը յեղափոխութեամբ։ Ժողովուրդն է այդ իրաւունքը խլել Կաթողիկոսից։ Այդ գրութիւնը ժողովրդի շահերի տեսակէտից մի վերին աստիճանի յետադիմական քայլ է։

Պ.պ. Ա. Արասխանեան, Յ. Տէր Միրաքեան դ ուրիշները հակաճառում են պ. Երզնկեանին։

Որպէսզի հետաքրքրվող ընթերցողը գաղափար կազմի այդ գրութեան բովանդակութեան գլխաւոր մասերի հետ, աւելորդ չենք համարում այստեղ տալ դրա ամփոփ բովանդակութիւնը։ Ահա դա։

Ամբողջ Ռուսաստանի վերածնութեան այս շրջանում, երբ ժողովրդապետութեան յաղթական առաջխաղացութիւնը խոշոր նուաճումներ է անում ամբողջ պետական կազմի մէջ, այդպիսի մի շրջանում մեր եկեղեցական-համայնական կեանքի վերածնութիւնը, համագումարի կարծիքով, ներկայացնում է միանգամայն-հասունացած պահանջ և պատմական անհրաժեշտութիւն։

Այդ շրջանում, երբ Վեհափառ Հայրիկին կօնդակը նուիրագործում է տենչալի ժողովրդապետութեան սկզբունքը, երբ հայոց եկեղեցական համայնական կեանքի դռները բացվում են հայ ժողովրդի առաջ, այսպիսի պայմաններում Էջմիածնի 14 միաբանների բողոքագիրը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի դաւադրութիւն ամբողջ ժողովրդի սրբազան իրաւունքների դէմ. դա մի հասարակական ճիր է, որով նրանք ձգնում են հաստատել իրանց դասակարգային արտօնեալ դրութիւնը ի հաշիւ եկեղեցու իսկական տէր՝ ժողովրդի և նրաընտրեալ Հայրապետի իրաւունքների։

Զարմանալի այն է, որ հէնց այդ միևնոյն հոգևորականները միշտ պնդել են, որ հայ եկեղեցին ազգային ժողովրդական է և հայ հոգևորականութիւնը չը պէտք է ժողովրդից անկախ շահերով տոգորված արտօնեալ դասակարգ կազմէ։ Բայց իսկապէս այդ հոգևորականութիւնը միշտ առաջ է տարել իր հակաժողովրդական, շահամոլ քաղաքականութիւնը և զուրկ է եղել ամենատարրական հասարակական պատասխանատուութեան գիտակցութիւնից։

Այժմ այդ հոգևորականները կանգնած են դաւադրութեան ճանապարհին և փորձում են նորից մարմնացնել պետական օրէնքի այն ուրուականը, որի մահաշունչ շահատակութիւնների դէմ մաքառում է ամբողջ Ռուսաստանը։

Նրանք բողոքում են Վեհափառ Կաթողիկոսի այն կօնդակի դէմ, որը վերականգնում է հայոց եկեղեցու պաշտօնեաներին ընտրելու իրաւունքը և վերագրում են իրանց և պետութեան առաջ պատասխանատու լինելու ֆունկցիաները։ Այդ հոգևորականները նախատեսնում են, որ ժողովրդական ձայնատւութեան դէպքում իրանք զրկվելու են անարժան կերպով գրաւած պաշտօններից և դրա համար էլ բողոքում են, կարծելով որ իրանք պէտք է զրկվեն ձայնատւութիւնից։ Բայց չէ՞ որ ժողովրդապետութեան սահմաններում ամեն մի անհատ, նրանց թւում և հոգևորականները չը պէտք է զրկվեն ձայնից։

Իսկ ինչ վերաբերում է այն կէտին, որ 14 հոգևորականները անհամեմատաբար իրանց են վերագրում պետութեան առաջ պատասխանատուութիւնը, այն ինչ դա վերապահված է ամբողջ հայ ժողովրդին։

Դրանից յետոյ համաժողովը իր գրութեան վերջում յայտնում է իր խորին համոզմունքը, որ այդ հոգևորականների պատճառաբանութիւններից և ոչ մէկը երբեք չը պէտք է կարողանայ շփոթեցնել Վեհափառ Հայրիկի այն կարգադրութիւնը, որով նա ցանկանում է նուիրագործել ամբողջ ժողովրդի տարիների ընթացքում պարզ շեշտված ցանկութիւնը։

Եթէ այսօր Հայոց Հայրապետը հաւատարիմ՝ եկեղեցու ինքնավար աւանդութիւններին, իր ժողովրդի միահամուռ ցանկութեան և Ռուսաստանի քաղաքական տրամադրութեան, և եթէ նա սրբագործում է ժողովրդապետութեան սկզբունքը, նրանց սոփեստական պատճառաբանութիւնը չը պէտք է կարողանայ խանգարել Հայոց Հայրապետի համակրելի կարգադրութիւնը։

Հայոց եկեղեցին համազգային է, ուրեմն և կենտրոնական ժողով գումարվի, որի վճիռները յարմարեցվելու են նաև տաճկահայերի և պարսկահայերի եկեղեցական-համայնական կեանքին։

Հայ եկեղեցին պէտք է վայելի լայն ու ազատ ինքնավարութիւն, որովհետև դա ըստ էութեան հիմնված է ժողովրդապետութեան սկզբունքի վրա, մի սկզբունք, որ ընդունում է նոյնիսկ մաշված պօլօժենիան։ Այդ բանը միայն չեն ընդունում պօլօժենիայի հետ սերտ բաժանված և կաստայական անշարժութեան մէջ քարացած 14 հոգևորականները։

Համագումարը շատ ուրախ է, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը նախագծելով այսպիսի մի արտադասակարգային լայն ժողովրդական ձեռնարկ, ինչպիսին յունիսի 7-ի պատմական կօնդակը, բոլորովին ազատ է եղել 14 կասկածելի հոգևորական խորհրդատուների ազդեցութիւնից։

Ահա սրանք էին ուսուցչական համագումարի գրութեան գլխաւոր կէտերը, որի վերջում համագումարը յայտնում է ծերունազարդ Հայրապետին իր որդիական ակնածութիւնը այդ հանրօգուտ քաղաքական ակտի համար և աւելացնում է, որ ամբողջ ժողովուրդը կը միանայ իր Վեհափառ Հայրապետի դէմ, եթէ որևէ մէկը կաշխատի արգելք հանդիսանալ ժողովրդապետութեան համակրելի սկզբունքին։

Գրութեան վերջնական սրբագրութիւնը թողնվեց հետևեալ նիստին։

Ժողովը փակվեց ժամը մօտ 3-ին։

Լ. Բ.

ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ՅՈՒՆԻՍԻ 15-ԻՆ ԿԱՅԱՑԱԾ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

(Նամակ Խմբագրութեան)

Ս. Էջմիածին, յունիսի 19-ին

Ուղարկելով ամսիս 15-ին տեղի ունեցած ժողովի պատմութիւնը՝ խնդրում եմ անփոփոխ տպագրել «Մշակի» մօտաւոր համարներից մէկի մէջ։

Երբ արդէն մամուլի էջերում խօսվում է, և դատապարտելի ժողովը մերկանում է ու մերկացնում ձեռնարկողների հակաեկեղեցական տենչերը, այլ ևս անկարելի է ձեռնպահ մնալ և անհրաժեշտ եմ համարում ժողովականների թէր և դէմ խօսակցութիւնն էլ դնել ընթերցող հասարակութեան տրամադրութեան տակ։

Ինձանից անկախ պատճառով ուշացաւ առաքումը։ Խնդրում եմ բոլոր հայաթերթերին արտատպել նոյնը։

Տէր-Միքայէլեանց, Իսահակ վարդապետ

Ներկայ յունիսի 15-ին, երեկոյեան ժամի 7-ին, Էջմիածնի միաբանութիւնը հրաւիրված էր ժողովի սինօդի աւագ անդամ Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրէնեանցի կողմից։ Հրաւիրաթերթի ճակատին որոշված չէր ժողովի զբաղմունքի նիւթը. գրված էր՝ մի կարևոր խնդրի մասին խորհրդածելու համար։

Ժողովը տեղի ունեցաւ 7 և կէս ժամին։

Ժողովը բացեց հրաւիրող արքեպիսկոպոսը ասելով.—«Վեհափառի մայիսի 10-ի և յունիսի 7-ի կօնդակների մասին լրագիրները արդէն յայտնել են իրանց կարծիքը, բայց միաբանութիւնը դեռ ոչինչ չէ ասել. ես Վեհափառի հաճութեամբ ժողովի եմ հրաւիրել ձեզ մեր ասելիքի մասին խորհրդակցելու դիւրութիւն տալու համար արդէն խմբագրել ենք մի խնդիր. առաջարկում եմ կարդալ և ստորագրել»։

Մխիթար վարդապետը առաջարկեց նախ քան ժողովի նիւթին դիմելը ընտրել նախագահ և քարտուղար, որպէս զի կարելի լինի արձանագրել ժողովի արդիւնքը։

Սուքիաս արքեպիսկոպոս.—Ձեր սրբութիւնը? (Սուրէնեան արքեպիսկոպոսին), բացաք ժողովը, դուք էլ նախագահեցէք։

Ձայներ—Ընտրել, ընտրել...

Գէորգ արքեպիսկոպոսը առաջարկեց կամեցողներին ոտքի կանգնել, Ոտքի կանգնեցին ժողովին մասնակցող 22 հոգուց բոլորը, բացի Մխիթար և Իսահակ վարդապետներից։

Նախագահ.—Չէ ընտրում Իսահակ հայրսուրբը։

Ղեւոնդ եպիսկոպոս.—Իմ կողմից առաջարկում եմ քարտուղար ընտրել Իսահակ հայրսուրբին։

Բոլորը ընտրում են, Իսահակ վարդապետը հրաժարվում է, որովհետև պէտք է խօսէ։

Քարտուղար ընտրվեց Կարապետ վարդապետը։

Նախագահը առաջարկում է կարդալ խմբագրված խնդիրը։

Մխիթար վարդապետ.—Ես առաջարկում եմ այսուհետև ժողովի հրաւիրելիս որոշել զբաղմունքը։

Նախագահը խոստանում է և առաջարկում է կարդալ պատրաստված խնդիրը և ստորագրել։

Կարապետ վարդապետը կարդում է խմբագրվածը։

Մխիթար վարդապետ.—Ես Վեհափառի երկու կօնդակներին էլ միանգամայն համաձայն լինելով, աւելորդ եմ համարում որևէ առարկութիւն մեր կողմից և հակառակ լինելով այս ժողովին ու թուղթ ստորագրելուն, աւելորդ եմ համարում այս ժողովում լինելս և գնում եմ... Գնում է։

Մեսրոպ վարդապետ.—Տասնևերեք տարի է ես միաբանութեան անդամ եմ և միաբանութիւն չեմ տեսել մեր մէջ. ինչ կարիք կայ ծաղրելու այդ անունը, թողէք այժմ իրաւատէրը—ժողովուրդը գայ և կարգադրէ։

Նահապետ եպիսկոպոս.—Եթէ մինչև այժմ միաբանութիւն չէ եղել և խօսելու իրաւունք չենք ունեցել, այժմ էլ չը խօսենք...

Մեսրոպ վարդ.—Աւելորդ է, ոչ մի արդիւնք չենք ստանալ...

Ձայներ՝—«արձանագրել, արձանագրել». բայց չէ արձանագրվում։

Իսրայէլ սարկաւագ խօսեց բաւականին երկար, մնալով կօնդակներին կողմնակից. առաջարկեց գնալ մի անգամ բացված ճանապարհով և միաբանութեան իրաւասութիւնը որոշելու համար առաջարկեց պարբերաբար միաբանական ժողովներ ունենալ։

Սուքիաս արքեպիսկոպոս. — Խղճմտանքիս ծանրանում է այն, որ ժողովուրդը գայ և հրամայող լինի հոգևորականութեանը, հոգևորականութիւնը իրաւազուրկ լինի. կամենում եմ ինչպէս մինչև այսօր՝ այսուհետև էլ հոգևորականութիւնը ազատ գործէ, ինչպէս տեսել ենք. խնդրում ենք Վեհափառ Հայրապետին առաջվայ պէս եկեղեցին ազատ թողնէ, ինչպէս մեզ է հասել...։

Սահակ վարդապետ.—Ես բողոքում եմ երկու բանի դէմ. Նախ այն երևոյթի, որ միաբանները կանչվում են խորհրդակցելու և խլում են ազատ մտածելու հնարաւորութիւնը, միաբաններիս պարանոցը փաթաթելով ոմանց խմբագրած թուղթը և առաջարկում են ստորագրել, կարծելով թէ միաբանութիւնը անձեռնհաս է իր ասելիքին և անկարող իր ազատ համոզմունքը արտայայտելու... Այս հանգամանքը ազգին և պաշտպան պատմաբանին իրաւունք կը տայ մտածելու, որ ժամանակակից միաբանութիւնը զուրկ է եղել գիտակցութիւնից և գործիք է դարձել որոշ մարդկանց ձեռքին, որով վիրաւորվում է միաբանութեան արժանապատուութիւնը։ Երկրորդ՝ բողոքում եմ այն բանի դէմ, որ խմբագրված թղթում տեղ է բռնում հետևեալը, որ խմբագրողները իրաւունք են համարել Սիրական Տիգրանեանի յօդուածից առնելով արձանագրել այն միտքը, որ ազգիս սրբազնագոյն Հայրապետը ազատ և տիրաբար չէ գործել և կօնդակը խմբագրել են ուրիշները, իսկ Վեհափառը միմիայն ստորագրել է այն։ Գուցէ մի լրագրի թղթակցի մեկնութիւնից թւում է, որ նա մասնակցութիւն է ունեցել կօնդակը խմբագրելիս, սակայն այդ հանգամանքը միաբանութեանս իրաւունք չէ տալիս գալ խմբական ստորագրութեամբ վաւերացնել մի թղթակցի խօսքը և այն վերագրել Հայրապետին... Դրանով խորապէս վիրաւորվում է միաբանութեան արժանապատուութիւնը։ Ես վիրաւորված համարելով ինձ խորապէս՝ առաջարկում եմ այդ բողոքից հանել այդ և այլ վիրաւորական դարձուածները և կազմել արձանագրութիւն ապագայ թիւրիմացութիւնների առաջն առնելու համար։ Վեհափառի կօնդակները արդէն ազգի սեփականութիւնն են և իրաւատէր եկեղեցին գալիս է տնօրինելու իր վիճակը, պէտք է յարգել ազգի իրաւունքը և ողջունել եկեղեցու իրաւունքների վերականգնումը, որ ժողովուրդ դարգացումի(?) է կազմում։ Ուստի իբր ազգի անդամ հոգու ամբողջ թափով բողոքում եմ այդ բողոքի դէմ, որ խնդիր է առնւում...

Ձայներ.—Խնդրագրում այդպիսի վիրաւորանք չը կայ, այլ խնդրում ենք Վեհափառից պահէ հայոց եկեղեցու իրաւունքը...

Այլ ձայներ.—Նորից կարդալ...

Կարապետ վարդապետը կարդում է և գտնում են, որ յիրաւի կայ մեծ վիրաւորանք և խմբագրողների բարեկամները առաջարկում են հանել այդ պարբերութիւնը. պարբերութիւնը գծում են։

Տաճատ վարդապետը.—Ես Վեհափառի կողմից պաշտօնապէս յայտնում եմ, որ հոգևորականութիւնը իրաւունք կունենայ. բանից գիտեք, որ հոգևորականները իրաւազուրկ կը լինեն։ Վեհափառը այդ մասին դէն մտածել է և կարգադրելը...

Սուքիաս արքեպիսկոպոս.—Մենք Վեհափառի խոնարհ որդիներն ենք. ուրախ ենք, որ պաշտօնապէս ներկայ էք... Խղճմտանքիս ծանրանում է, որ առաջիկայ համագումարում հոգևորականութիւնը ձայն չի ունենալու, պատճառով խնդրում ենք Վեհափառին, վերականգնի հոգևորականաց իրաւունքը...

Կարապետ վարդապետ մի երկար և անհասկանալի ճառ է խօսում, երկիւղ կրելով որ—ժողովուրդը հոգևորականներին ձայն տայ, չի ընտրի, կընտրէ աշխարհականներին. «Էլ ինչպէս կարող ենք եկեղեցու շահերը պաշտպանել... վախենում եմ հոգևորականները չընտրեն. եթէ հոգևորականներս ձայն չունենանք, թողնենք որ ժողովուրդը եկեղեցում կարգադրութիւն անէ. գիտցուք կամենայ կրօնի դասերը ուսումնարանից առարկաների շարքից հանել. ով պէտք է պաշտպանէ կրօնի դասը. կամ եթէ եպիսկոպոսը ազատ կարո՞ղ է ժողովրդի պահանջով նրա տիրացուին ձեռնադրել և մեղանչել իր եկեղեցական կոչման դէմ»...

Յովհաննէս եպիսկոպոս Շիրակունի.—Կարծում ժողովուրդը այդպիսի բան անէ. լոք մարդիկ կը լինեն ժողովում և չեն թող որ կրօնի ու եկեղեցու պատիւն ընկնի...

Իսահակ վարդապետ.—Այստեղ երկիւղի ձայներ եմ լսում և շահագործվում է «եկեղեցի» գաղափարը... որ ժողովուրդը հոգևորականներին կընտրէ, տարակոյս չունիմ. այն եկեղեցականը, որը պարունակում է իր մէջ կենդանութիւն և եկեղեցուն ծառայելու պատրաստակամութիւն, անպայման կընտրվի ու կլինի օգտակար կը լինի ժողովրդին—եկեղեցուն քան առաջ, երբ նշանակովի էր լինում։ Հոգևորականների պաշտօնէութեանս փորձից գիտեմ այդ... Եթէ ձեզանից որ և է մէկը զգում է, որ պաշտօնին և եկեղեցուն օգտակար լինելու կենսունակութիւնը չունի, ապա վախենալու յիրաւի իրաւունք ունի, որովհետև ժողովուրդը որոնում է արժանաւորին... Գոնէ ինձ նուաստս, Հայաստանեայց եկեղեցու անդամ և վարդապետս, երկիւղ որ և է առիթ չունիմ և ընտրվելուց յետոյ աւելի օգտակար կլինեմ եկեղեցուն, որովհետև հօտի, իսկական եկեղեցու—ժողովրդի հաւանութիւնը կունենամ յենակէտ և գործունէութեանս պատուանդան։ Իսկական եկեղեցին հաւատացեալ ժողովուրդն է և ոչ կամարակապ գմբեթաւոր ձեռակերտը, որ թիւրիմացութեամբ «եկեղեցի» է կոչվել փոխանուանութեան կանոնով։ Հետևաբար ժողովրդինն է իր հովուի ընտրելու և տնօրինելու իրաւունքը և ոչ հոգևորականներինը, որ ժողովրդի ընտրածը չենք, այլ եկեղեցական ենք Հայրապետի հաւանութեամբ։ Որը Իրեն ընտրող ազգի եկեղեցու հետ իրաւունք ունի մեզ արձակելու։ Ուրեմն հրաւիրում եմ պատկառանքով կանգնել ազգի իրաւատէր իրաւունքի առաջ, որը գալիս է իր իրաւունքը ստանձնելու։

Յովհաննէս եպ. Շիրակունի.—Իսկապէս ինչ իրաւունք ունենք խօսելու։ Հայրապետը կարող է վաղը մեզ արձակել պաշտօններից, որովհետև ազգից չենք ընտրված, այլ բանից երբ մեզ ժողովուրդը կընտրէ...

Նահապետ եպիսկ.—Մի՞թէ Հայրապետը իրաւունք ունի և կարո՞ղ է մեզ արձակել...

Յովհ. եպ. Շիրակունի.—Ի հարկէ իրաւունք ունի, քանի որ ընտրովի չենք, այլ հայրապետի կամքով ենք հոգևորական դարձել...

Նահապետ եպիսկոպոս.—Ես այդ չը գիտեմ, որ Կաթողիկոսը կարող է և իրաւունք ունի մեզ արձակելու...

Ներեմեայ աբեղայ.— Ի՞նչ է նշանակում «զիարդ» բառը, որ այդքան կարևոր է այդ խնդիրը անուանված թղթում, խնդրեմ բացատրէք...

Կարապետ վարդապետ.—«Զիարդ» նշանակում է ինչպէս...

Ներեմեայ աբեղայ,—Հապա ասում էք բողոք չէ, այլ խնդիր է, սակայն Հայրապետին ասում էք.—«Ինչպէս կարելի էր կօնդակով ժողովրդին տալ իրաւունք» և այլն... այդ բողոք է, իսկական բողոք Հայրապետի իրաւունքի դէմ։ Ես կարծում եմ հարկաւոր էր դրսի միաբաններին էլ կամ գրաւոր հարցնել նրանց կարծիքը, որովհետև ամբողջ միաբանութեան անունից անել մի բան...

Սահակ վարդապետ Ամասունին բողոք համարում խմբագրվածը և առաջարկում է ընդունել մի բանաձև էլ—«խնդրել Վեհափառին մի կօնդակով իրաւունք տալ միաբանութեանը առաջիկայ համագումարին մասնակցելու։ Ընդունում են այդ բանաձևը։

Նախագահ.—Բաւական է վիճելը, թող ներկայացողը գայ և ստորագրէ...

Ստորագրում են տասն և չորս հոգի։

Ժողովը ցրվեց 11 ժամին։

Ստորագրողներ

Տ. Սուքիաս արքեպիսկոպոս, Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս, Տ. Արիստակէս արքեպ. Թեան, Տ. Յովհաննէս եպ. Շիրակունի, Ղեւոնդ եպիսկոպոս, Տ. Նահապետ եպիսկոպոս, Տ. Եսայի վարդապետ, Տ. Համազասպ վարդապետ, Տ. Գրիգորիս վարդապետ, Տ. Եղ...

վարդապետ, Տ. Գեղամ վարդապետ, Տ. Անտոն վարդապետ, Տ. Սահակ վարդ. Ամատունի, Տ. Կարապետ վարդապետ։

Ջ ը ս տ ո ր ա գ ր ո ղ ն ե ր

Տ. Խորէն վարդապետ, Տ. Մխիթար վարդապետ, Տ. Մեսրովբ վարդ. Տէր Մովսիսեան, Տ. Իսահակ վարդ. Տէր-Միքայէլեան, Տ. Բառնաբաս վարդապետ, Տ. Տաճատ վարդապետ, Տ. Երեմիա աբեղայ, Շնորհունակ Իսրայէլ սարկաւագ։

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Յունիսի 26-ին

Նոյեմբերեան կոտորածից յետոյ մեր հարեւան կուլտուրական գերմանացիները—Վիլհելմի և Բիսմարկի այդ արժանաւոր ժառանգները, բազմաթիւ օրինակներով և անհերքելի փաստերով կրկին անգամ ապացուցին, որ իրանք, դէպի հայերը բռնած ընթացքով, հիմնովին զուրկ են մարդասիրական քրիստոնէական ոչ թէ լոյն, այլ ամենատարրական զգացումներից։

Բազմաթիւ փաստերից բաւական է յիշատակել Ելենենդորֆ և Աննենֆելդ գիւղացիների հակաքրիստոնէական և հակամարդասիրական վարմունքը կոտորածի ժամանակ՝ որը միայն կարող է տանել Բիսմարկի և Վիլհէլմի արժանաւոր ժառանգների սիրտը, առանց խղճի խայթ զգալու։

Կոտորածի այդ սարսափելի վայրկեանին գերմանացիների այգիներում բնող մշակների առաջ փակվում են գերմանացիների նրկուղի, գինու տակառների և հնձանների դըռները և նրանք այգետէր գերմանացու առաջ ոչխարի պէս մորթվում են...

Նոյն կերպ են վարվել Աննեֆելդի գերմանացիները իրանց հարեւան ու մտերիմ բարեկամ հայերի և նրանց ընտանիքների հետ։ Եւ այդ գնդակի ու սրի տարափից հալածված աջ ու ձախ փախչող մարդիկ ու երեխաներ չեն կարողանում լայնածաւալ գերմանական գաղութի նկուղի մի անկիւնում տեղ գտնել թագնվելու համար և ամեն մի գերմանացու դուռը պինդ փակվում է յուսահատ ու դըժբաղդ հայերի առաջ։

Խոստովանում ենք, որ թուրքերն անընդունակ են այդպէս վարվելու։

Աւելի վատ վարվեցին և իրանց անխղճութեան մէջ գերազանցեցին Գանձակից եօթը վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Ելենենդորֆ աւանի բնակիչներին։ Նրանք, թուրքերին հաճոյանալու համար, առաջարկեցին բոլոր հայ բնակիչներին գաղութից հեռանալ և հայերին արտաքսեցին Ելենենդորֆից։

Մինչև անգամ գերմանացի յայտնի միլիոնատէր Քրիշտոֆ Ֆօրէրը, որը մինչև կոտորածը աճադին քանակութեամբ հաց էր մատակարարում Գանձակին իր ջրաղացից, սովի այդ տագնապալից օրերում, ուր երկաթուղային գործադուլի պատճառով անհնար էր դըրսից հաց ստանալ, իսկ պարզ էր, որ թուրքերից անհնար էր հաց ստանալ, կրիտիքական այդ վայրկեանին Ֆօրէրը հրաժարվեց Գանձակի հայերի համար ալիւր ուղարկել կրնակի գնով, չը նայած բազմաթիւ դիմումներին... Հայերը փորձեցին միւս գերմանացիների միջոցով թուրքաց մասից հացահատիկ առնել, բայց այդ փորձն էլ մերժվեց գերմանացիների կողմից, չը նայած որ օգուտ էլ ունէին մէջտեղը։ Կատարեալ սով էր տիրում հայոց մասում, և գերմանացիք ձեռնհաս էին մեզ՝ հայերիս սովից փրկելու. Նրանք այդ չարին և այդ բոլորը իրանց ատած թուրքերին դուր գալու համար։ Իսկ միւս կողմից նրանց սիրով յանձն էին առնում հայից տարած թալանից օգտվելու, բաւական է յիշել եղբ. Տէր-Մարտիրոսեանի երկաթների պատմութիւնը։

Կոտորածից հայերը կրկին տեղափոխվեցին Ելենենդորֆ աւանը առանց դիմադրութեան արժանանալու, ըստ երևոյթին նրա համար, որ մի խումբ հայեր հիմնայատակ էին արել Թօփալ-Հասանլու թուրքաց գիւղը, որը մի տեսակ էկզեկուցիա է եղել գերմանացիների համար։

Սակայն այլ կերպ վարվեցին Աննենֆելդի գերմանացիները. նրանք 1906 թւի մարտի 27-ին համայնական վճռով որոշում են, որ ոչ մի հայի թոյլ չը տրվի գաղութում ապրել, և օրինազանցներն ենթարկվում էին 300 ր. տուգանքի, համաձայն համախոսականի վճռի։

Այս բոլոր հին ցաւերը աւելորդ կը լինէր առաջ բերել, եթէ նորանոր ասիթներ չը լինէին, յիշատակութեան արժանի նմուշներից։

Բայց նախ քան այդ յամառ կերպով պըտըտող լուրերը առաջ բերելը, մեզ համար շատ ցանկալի է, որ հետեւեալ լուրերը, որոնք իբրև իրողութիւն պտտում են հայերի շրջանում, հերքվէին և սխալ դուրս գային։

Օրինակ, հայերի շրջանում յամառաբար լուրեր են պտտում, որ Գանձակում տեղի է ունեցել թրքա-գերմանական մի ժողով, որին ներկայ են եղել թուրք հեղինակաւոր անձերի հետ գերմանացի հեղինակութիւն ունեցող անձինք։

Ժողովում թուրքերը առաջարկել են, որ իրանց գաղութներից արտաքսեն բոլոր հայերին, և երկրորդ՝ թուրքաց շուկայից հայերի համար ոչ մի մթերք չառնել, հակառակ դէպքում թուրքերը սպառնացել են բոյկոտ հրատարակել նաև գերմանացիների դէմ և մեծ վնասներ պատճառել Ղարաբուում գտնվող գերմանացիների վար ու ցանքսին և այգիներին։ Հայերից ոմանք տեսել են գերմանացիների ներկայացուցչին մզկիթի դուռն բազմամարդ ժողովում։

Կան ուրիշ կողմնակի տեղեկութիւններ, որ Գէորգևսկի աւանի տանուտէրը մերժել է Ելենենդորֆ գաղութի տանուտէրի այդ իմաստով առաջարկութիւնը։

Այդ բանը ստուգելու համար մենք դիմել ենք մի քանի հայերի, որոնք շատ մօտ են գերմանացիներին, սակայն դժուար թէ հնար լինի գերմանացիներից մի ստոյգ լուր իմանալ։ Բայց որովհետև լուրը հայերի շրջանում պտտում է իբրև եղելութիւն, ես աւելորդ չը համարեցի հրատարակութեան տալ այն յուսով, որ չը գտնվի գերմանացիներից մէկն ու մէկը, որը կը հերքէ այդ լուրը, եթէ սուտ է։ Իսկ եթէ չի հերքվի, այն ժամանակ մնում, որ հայերը իրանց բոյկոտն ուղղեն Բիսմարկի ժառանգների դէմ, և այդ բոյկոտն այն կը լինի, որ չեն գնի գերմանացիների գինին, որի սպառողը հայերն են...

Սագան

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

Յունիսի 23-ին

Անցեալ հինգշաբթի, յունիսի 7-ին, Ախալցխա եկաւ հայ-կաթոլիկների վարդապետ Սարգիս Տէր-Աբրահամեանը։ Ինչպէս լսեցինք, Սարատովի թեմական առաջնորդ Յովսէփ Կեսլէր եպիսկոպոսից հայր Սարգիսը նշանակված է քաղաքիս հայ-կաթոլիկների ս. Աստուածածին եկեղեցու միաբան ու գործակալ։ Այդ մասին վաղուց է, որ տեղական հայ-կաթոլիկ համայնքը խնդրագրերով դիմել էր յիշեալ եպիսկոպոսին։

Վարդապետին ընդունելու համար տեղական հայ-կաթոլիկներից շատերը, մօտ 10—15, կառքերով մինչև Աձղօր գիւղը ընդառաջ էին գնացել։ Գալով Ախալցխա, հայր վարդապետը մտաւ եկեղեցի, ուր հաւաքված էին բազմաթիւ հայեր թէ կաթոլիկներից և թէ լուսաւորչականներից։ Այստեղ մի համառօտ ու գեղեցիկ քարոզով ողջունեց ժողովրդին և հրաւիրեց, որ հայ-կաթոլիկները իբրև մի ազգի զաւակներ, առանց կրօնական խտրութիւնների սիրով ու համբերաշխութեամբ վերաբերվեն դէպի հայ լուսաւորչականները։

Սարգիս վարդապետը իր ուսումը առել է Հռոմի Հայկազնեան-Լևոնեան դպրոցում. մօտ 12 տարի է քահանայագործութիւն էր անում թէ Բաթումում և թէ Ռոստովում, իսկ այժմս էլ նշանակվեց Ախալցխա։ Չը նայելով որ մի երկու շաբաթ է տեղս գալը, սակայն վարդապետը իր քարոզներով գրաւել է ամբողջ հայ-կաթոլիկ հասարակութեան սէրն ու համակրանքը. ամենքն էլ գովեստով են խօսում նրա մասին. նա իմաստալի և մատչելի քարոզներով յաճախ մխիթարում է ժողովրդին և, ինչպէս լսում ենք, միշտ սէր և միութիւն է քարոզում հայերի հետ։

Ամսիս 17-ին, Լուսաւորչի տօնի օրը, հայր Սարգիսը օրվայ տօնի առիթով մի քարոզ է խօսել, գովաբանելով Գրիգոր Լուսաւորչի արած գործերը։ Նա հենց այժմեանից ձեռնարկել է հայ-կաթոլիկների թէ եկեղեցական և թէ ուսումնարանական գործերը կարգադրելուն։

Կիրակի օրը, ամսիս 18-ին, նշանակել էր ծխականների ընդհանուր ժողով հայ-կաթոլիկների եկեղեցու և նոր բացվելիք ուսումնարանի համար 4 հոգաբարձուներ ընտրելու և մի քանի այլ եկեղեցական հարցեր որոշելու համար։ Ժողովում գաղտնի քուէարկութեամբ հոգաբարձուներ ընտրվեցին՝ պ. պ. Մ. Ճուլարտեան, Մ. Աւագեան, Ս. Շահինեան և Յ. Ժախեան. իսկ սրանց անձնափոխանորդներ՝ Արշակ Անձելեան և Վ. Բօզոյեան։

Ինչպէս յայտնի է, Ախալցխայումն է գտնվում հայ-կաթոլիկների հոգևոր կառավարութեան աթոռը, որի իրաւասութեան են ենթարկվում Ախալցխայի, Ախալքալաքի, Ալէքսանդրապօլի, Արդահանի և այլ գաւառների հայ-կաթոլիկների հոգևոր գործերը։ Նրա այժմեան նախանդամն է տեղացի Կալառոզեան վարդապետը, որին կաթոլիկ համայնքը, գլխաւորապէս հայախօսները, չեն համակրում։ Ինչպէս լսում ենք, նա աւելի հակված է դէպի լատինականութեան ծէսը, որի համար մտադիր են խնդրամատոյց լինել, որ նրա տեղը նախանդամ նշանակվի այս նորընտիր Սարգիս վարդապետը, իբրև հայ հոգով մեծացած և ուսած հոգևորական։ Բացի սրանից մենք այս նորեկ Սարգիս վարդապետի մասին լսեցինք հետեւեալը։ Ինչպէս յայտնի է, հայ-կաթոլիկ համայնքը խնդրամատոյց է եղել, որ Անդրկովկասում հաստատվի առանձին հայ-կաթոլիկների թեմ իր սեփական հայ առաջնորդ եպիսկոպոսով։ Այդ պարագայում հաստատվելիք թեմի համար առաջնորդական թեկնածու է համարվում Սարգիս վարդապետ Տէր-Աբրահամեանը։ Այդ մասին առանձնապէս աշխատում է Սարատովի կաթոլիկների թեմի առաջնորդ Կեսլէր եպիսկոպոսը, որ վերջերս իր մօտ էր հրաւիրել Սարգիս վարդապետին և այդ մասին եպիսկոպոսը դիմել էր Պետերբուրգ կայսրի թոյլտուութիւնը ստանալու, սակայն մինչև այսօր պատասխան չէ ստացվել։ Երբ թոյլտուութիւնն ստացվի, առաջնորդը անմիջապէս Սարգիս վարդապետին եպիսկոպոս է ձեռնադրելու։ Իսկ միւս կողմից, ինչպէս լսեցինք, սրա առաջնորդ ընտրվելու դէմ է հայ կաթոլիկների մի մասը, մանաւանդ Թիֆլիսի Նահապետեան վարդապետի կուսակցութիւնը։ Սարգիս վարդապետի ընտրութեան դէմ այն պատճառաբանութիւնն են բերում, որ նա դուրս է եկել Հռոմի դպրոցից և ոչ Վիեննէից։

Խ. Ղ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բաթում, յունիսի 21-ին

Վաղուց տեղիս հայ-կաթոլիկների հասարակական-եկեղեցական գործերը գտնվում էին խճճված քաոսական դրութեան մէջ, որից դուրս գալու ամեն միջոց և ջանք գործ դրեց ծխական համայնքը։ Սակայն երկար ձիգ տարիներ, շնորհիւ վարչական անիշխանութեան, չէր աջողվում հասարակութեան ի կատար ածելու իր ցանկութիւնը, այն է՝ դնելու եկեղեցական-ազգային և դպրոցական գործերն կանոնաւոր և օրինական ուղիի վրա։

Վերջապէս անցեալ տարի այդ հարցը ստացաւ խիստ սուր կերպարանք և հին ռէժիմի կործանիչ ուղղութեան վերջ դրվեց։ Դրանով կարծես թէ հարցը վերջնականապէս լուծված պէտք է համարվէր։ Սրան հետևեց նոր ժողովրդապետ քահանայի նշանակումը։ Այդ պաշտօնի համար Կ. Պօլսի հայ-կաթոլիկների կաթողիկոսի կողմից որոշվում է Տէր-Սարգիս վարդապետ Տէր-Աբրահամեանը, (թէպէտ հոգաբարձութիւնը հրաւիրած էր ուրիշ քահանայ), որ այդ ժամանակ գտնվում էր նոյն թեմում, որին պատկանում է և Բաթումը, այսինքն Արդուինում։

Բաթումը շատ կարօտ լուսաւորված, զարգացած հոգևորականի գործունէութեան, ուստի այդ տեսակէտից, հասարակութիւնը ողջունեց միահամուռ կերպով Տէր-Սարգսի նշանակումը։ Վերջինս ևս ցոյց տուեց, պէտք է ասել, իր կոչման արժանի լինելը, և ամենաջերմ կերպով ձեռնարկեց եկեղեցական-դըպրոցական գործերի կարգաւորման և եկամուտքի հաշիւների կանոնաւորման և այլն։

Բայց չանցաւ մի տարի, նա սկսաւ գրագրութիւն բացել Սարատովի լատին եպիսկոպոսի հետ, որի, ինչպէս պարզվեց հիմա, իշխանութեան և իրաւասութեան ներքև է գտնված եղել գերապատիւ վարդապետը, որովհետև նրա հրամանով յանկարծ ամսիս 7-ին մեկնում է Բաթումից, իւրաքանչիւր վրա թողնելով եկեղեցի և դպրոցի գործերը առանց կանխապէս յայտնելու այդ մասին հոգաբարձական խորհրդին, որ նրա անակնկալ մեկնելով, չունենալով, ինչպէս յայտնի է, հոգևոր կարգադրող մօտիկ վարչութիւն, մընում է անել դրութեան մէջ։

Առաւել ևս դա անհասկանալի է այն տեսակէտից, որ նրա, որպէս ժողովրդապետի, հեռանալով, լուրջ բարդութիւններ կարող են առաջ գալ հին ռէժիմի արբանեակների կողմից։ Այդ բանը լաւ պէտք է հասկանար Տէր Սարգիս և նախապէս տեղեկացնել ում հարկ է։

Տէր-Սարգիսը մեկնելիս բացատրում է, թէ նա անկարող էր դըժել Սարատովի եպիսկոպոսի հրամանին որով նա նշանակում էր նըրան Ախալցխա։ Հարցնում ենք, ինչպէս նա ընդունում է առաջ Պօլսի կաթողիկոսի առաջարկը և գալիս է պաշտօնով Բաթում, որ չէ ենթարկվում Սարատովի եպիսկոպոսի իրաւասութեան, և յետոյ մեկնում Բաթումից առանց այդ իշխանութեան (կաթողիկոսի) գիտութեան։ Ի՞նչպէս բացատրել այդ երկու հակասութիւնները։ Բանից դուրս է գալիս, որ Տէր-Սարգիսը ծառայում էր երկու տան։

Տարօրինակ է նմանապէս, որ Տէր-Սարգիսը ոչինչ համարելով ժողովրդեան ներկայացուցիչներին, հոգաբարձութեան չը հաճեց յայտնել իր եպիսկոպոսի հետ ունեցած գրագրութեան մասին հոգաբարձութեան իր փոխադրութեան վերաբերեալ։ Գուցէ իր միջամտութեամբ հոգաբարձութիւնը կարողանար կանգնեցնել այդ փոխադրութեան հրամանը։

Այս բոլորից մենք հակված ենք եզրակացնելու, որ այդ փոխադրութեան մէջ կայ որոշ նպատակ, որ տանում է աւելի հեռուն։

Ձեռնեղելով սոյն նամակս, հոգաբարձական խորհուրդս հրաւիրում է հայր սուրբին չը զլանալ տալ իր բացատրութիւնները, որով գուցէ նա կարողանար բաւականութիւն տալ հասարակական լարված մտքերին։

Այս նամակը մենք ղեկավարում ենք ամսիս 11-ին կայացած ծխական ժողովի յանձնարարութեամբ։

Նախագահ՝ Պ. Զաքարեանց

Անդամք հոգաբարձական խորհրդի՝ Յովսէփ Խաչիկեան, Ֆիլիպպ. Զաքարեանց, Եղ. Ճինկէօզ։

Անդամ քարտուղար՝ Յակ. Փիլօյեան

—

Թիֆլիս, յունիսի 28-ին

Հազարաւոր փորձերից յայտնի է, որ մեր քաղաքային վարչութիւնը որ և է ձախորդ դէպք ուշադրութեան արժանացնում է միայն այն ժամանակ, երբ դա վերջանում է մարդկային զոհերով։

Մուխրանեան պարոմը, որի անդ ահա քանի տարի է մեր իրաւասուները կամուրջ կանգնեցնելու հարուստ պրոեկտներով են միայն զբաղված, մի կատարեալ չարիք է երթևեկողների համար, չը նայելով, որ ամեն տարի վըճարողութիւններ է ենթարկվում, ինչպէս և անցեալ ամառ երկու ամիս դադարեցրված էր այդ պատճառով իսկ։

Ասում եմ մի չարիք, որովհետև, չը նայելով այն հանգամանքին, որ քաղաքը դրա կապալից 1000-ներ է ստանում ժողովրդից, ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում այդ նոյն ժողովրդի կեանքը գալիք դժբաղդութիւններից ազատելու մասին։ Պարոմի ծայրերում շինված կամուրջ-կայարանները, որոնց ոտի մի հարուածով կարելի էր ջուր թափել, դրանցից ձախ կողմինը երեկ երեկոյեան, ժողովրդի ծանրութեանը չը դիմանալով (10—12 հոգի) փլվեց և ջրի հոսանքին զոհ գնաց։ Իսկ որ մարդկային ոչ մի զոհ չեղաւ, այդ էլ միայն բաղդի բերմամբ. խարխուլ տախտակների տապալվելը նկատողներից մէկը ժամանակին աղաղակ բարձրացրեց և այդպիսով ազատեց 10-նաւոր անմեղ մարդկանց կեանքեր։ Բանի ուշ չէ, թող քաղաքային վարչութիւնը լըրջօրէն մտածէ այդ մասին և չը սպասէ կրկնակի դժբաղդութեան։ Ապա թէ ոչ յոյս. դնելով Մուխրանեան կամրջին, պարոմը անտէրութեան է մատնված։

Բագրատ Մկրտումեանց

—

Թիֆլիս, յունիսի 26-ին

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ «Արշալոյսի» խմբագրութեան միջոցով Արդահանից պ. Յարութիւն Սերովբեանցի մի հակ հնոտ շորերը աղէտեալների օգտին, տիկ. սրբ. Աբրահամեանից 19 կտոր հին շորեր, պ. Կոստանդին Մովսէսեանից 23 կտոր, տիկ. Գիւլմասրեանից մի փոքր կապոց շորեր. Շուշ. Աբգարեանից հնոտի շորեր և 1 թոփ չիթ, պ. Պետրոսեանից 1 պարկ ալիւր։ Բոլոր վերոյիշեալ շորերը յանձնված են Նպաստամատոյց յանձնաժողովին Շուշի ուղարկելու, իսկ ալիւրը—Բաղա գիւղի 3 ընտանիքի։

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկ. վարչութիւն։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Էջմիածնի սինոդի անդամ Նահապետ եպիսկոպոսի միջնորդութեան համաձայն Կովկասեան Փոխարքան թոյլատրել է բաց թողնել հայոց եկեղեցական կալուածների եկամուտից Էջմիածնի վանքի կարիքների համար 15 հազար րուբլի։

—

Мысль-ը հաղորդում է, որ Կովկասեան Փոխարքայ կոմս Վօրոնցով-Դաշկովը հեռագրով հաղորդել է Պետերբուրգ, որ անհրաժեշտ է աւելացնել Կովկասեան շրջանի զօրքերի թիւը։

—

Բագուի քաղաքագլխի պաշտօնավար Բահմիր-բէգ Սաֆիր Ալիէվի անունով ստացվել է Պետական Դումայի անդամ Ալի-Մարդան-բէգ Թօփչիբաշէվից հետեւեալ հեռագիրը. «Խնդրում եմ հաղորդել մահվան դատապարտված Դանիէլեանի և Աղամալեանի գործի դրութեան մասին։ Հարցապնդում եմ յարուցանում այդ առիթով Պետական Դումայում»։ Այդ հեռագրին քաղաքագլխի պաշտօնակատար վարչութեան անդամ Զ. Յարութիւնեանը ուղարկել է հետեւեալ պատասխանը. «Դանիէլեանի և Աղամալեանի գործի վերաբերմամբ օրինական խախտումներ են կատարվել։ Կարդացել են հարցաքննութեան արձանագրութիւնները, որոնց տակ չէ ստորագրել մեռած գօրօդօվօյը, որը և ծառայել է ապացոյց։ Խախտված են զինւորական օրէնսգրքի 506, 508, 4 հատ. 713, 797 և 902 յօդուածները։ Պաշտպանը բողոքարկու գանգատ է տուել։ Գեներալ-նահանգապետը մտադիր է գործը յանձնել գլխաւոր զինւորական դատարանին»։

—

Յունիսի 27-ին քաղաքային տան մէջ կայացաւ մահմեդական ազգաբնակութեան ներկայացուցիչների և ընտրեալների բիւրօյի նիստը՝ քննելու հայ-թուրքական ընդհարումների պատճառները և այն միջոցները, որոնցով կարելի է այդ ընդհարումների առաջն առնել։ Մշակվում են հետեւեալ միջոցները. 6-րդ թաղամասում հաստատել մի կլուբ, ընթերցարան, դասախօսութիւններ կազմել և այլն, և հրատարակել թurfերեն լեզուով մի ամենօրեայ լրագիր։ Որոշվեց միջոցներ խնդրել քաղաքային ինքնավարութիւնից և դիմել ազգաբնակութեան՝ աջակցելու այդ կարևոր գործին նիւթական օժանդակութեամբ, եղբայրական կռիւ առաջն առնելու համար։

—

Յունիսի 27-ին Բէլիյ-Կլիւչից Թիֆլիս վերադարձան 14-րդ գրենադերեան գրուզինսկի գնդի երեք բատալիոնները։ Գոլովինսկի պրոսպեկտով պալատի առջևից անցնելու ժամանակ Կովկասեան Փոխարքան դուրս եկաւ իր ավիտայով և ողջունեց իւրաքանչիւր վաշտին առանձին։

—

Երէկ, յունիսի 28-ին, առաւօտեան ժամը $9^{1}/_{2}$-ին Գրիբոյեդովսկի և Դավիդովսկի փողոցների անկիւնում յանցագործներ յարձակվեցին պօրուչիկ Տեմիրկօվի վրա։ Նրանք 2 անգամ կրակեցին Տեմիրկօվի վրա, բայց անաջող։ Փախան Գրիբոյեդովսկի փողոցով. ճանապարհին հանդիպեցին պօրուչիկի հօրեղբայր Տեմնիկօվին իր դենշչիկի հետ, որոնք ճանապարհը կապելով, ուզում էին բռնել նրանց. բայց վերջինները ատրճանակ արձակելով դենշչիկին թեթև կերպով վիրաւորեցին և սկսեցին փախչել։ Նրանք մտան Ա. Հ. Քալանթարի տան բակը, կարծելով թէ ետևի կողմից դուռ կայ և կարող են փախչել։ Շուտով տունը շրջապատվեց պահակ զինւորներով և նրանց ձերբակալեցին։ Խուզարկելու ժամանակ զինւորները գտան ատրճանակ և փամփուշտակալ։ Ձերբակալված անձերից մէկը Լէչխումի գաւառի բնակիչ Իրակլի Զօրկվիանին է, իսկ միւսը՝ Թիֆլիսի գաւառի բնակիչ Գր. Մամացեմն է։

—

Երէկ, առաւօտեան ժամը 10-ին վաճառական Վօրոբեօվի կինը Թիֆլիսի առևտրական բանկի միջոցով Աստրախանից ստացաւ 14500 րուբլի և 75 տարեկան ծերունի Սօվլեիվի հետ միասին անցան Դվօրցօվի փողոցով, և փողի ծրարը ձեռքին բռնած։ Հէնց որ մօտեցաւ Ռօտինեանի խանութին, մի երիտասարդ բօթեց տիկ. Վօրօբիօվին, իսկ միևնոյն ժամանակ մի ուրիշ անյայտ երիտասարդ, կարմիր չէրքեսկա հագած Վօրօբեօվի ձեռքից խլեց փողով լիքը ծրարը և 2 կողոպտողներն էլ անյայտացան։

—

Երէկ, առաւօտեան ժամը 8-ին տրամվայի պարկում կայացաւ անոնիմ ընկերութեան ծառայողների ժողով, որը որոշեց առաջարկել դիրեկտօրին չը մոցնել յունիսի 22-ի գործադուլի պատճառով գեներալ-նահանգապետի նշանակած ռոճիկի 20% տուգանքը, պահանջել բաց թողնել օկօլօդօչնի-վերակացու Գօրդուկօվի սպանութեան մէջ մեղադրվող կոնդուկտօրին և կառապանին և այլն։

—

Անտվերպէնի միջազգային նկարչա-արդիւնաբերական ցուցահանդէսում երկու բարձր պարգևներ ստացել է Թիֆլիսի լուսանկարիչ Գանկէվէչը։

—

Յունիսի 27-ին դումայի դահլիճում Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի թոյլտուութեամբ կայացել է Թիֆլիսի մանր վաճառականների ժողովը, որին մասնակցել են 2000-ից աւելի վաճառականներ։ 1) Ժողովը յանձնել է քննելու կանոնադրութեան նախագիծը վաճառականների բիւրօյին, և առաջարկել հաւանութիւն ստանալուց յետոյ տպագրել բոլոր տեղական լրագիրներում։ 2) Թիֆլիս քաղաքի առևտրական ձեռնարկութիւնները բանալու ու փակելու ժամանակի մասին միաձայն որոշել է. առևտրական հաստատութիւնները բացվում և փակվում են տիրոջ հայեցողութեան համաձայն։ Այդ խանութների ծառայողները իրաւունք ունին գալու և դուրս գնալու նախորոշված ժամանակամիջոցներում և տէրերը նրանց արգելք չեն լինում։ Միևնոյն ժամանակ ծառայողներն էլ իրաւունք չունեն հարկադրելու խանութատիրոջը բաց անելու. կամ փակելու խանութները իրանց յօժար կամքի հակառակ, որովհետև այդ իրաւունքը բացառապէս պատկանում է տիրոջը միայն և ոչ ոք չէ կարող արգելք լինել դրան։ 3) Պատենտ վերցնելու կամ չը վերցնելու հարցի առիթով, ժողովը որոշել է յանձնարարել բիւրօին գինեվաճառներին հաւաքել իւրաքանչիւր քաղաքամասում առանձին և այնտեղ էլ վճռել այդ հարցը։ Թիֆլիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեան առիթով մի քանի խանութներ փակելու և վաճառականներին տուգանքի ենթարկելու մասին միաձայն որոշված է. «Թիֆլիսի նահանգապետի այդ տեսակ կարգադրութիւնները համարել անօրդար և ապօրէն, այդ պատճառով էլ չը կատարել, բայց եթէ գեներալ-նահանգապետը սեփական իշխանութեամբ տուգանքը կը վերցնէ որևէ մի վաճառականից կամ կը փակէ խանութը կամ կը կալանաւորէ որևէ մէկին նրանցից, այն ժամանակ ընդհանուր գործադուլ անել, փակել Թիֆլիսի բոլոր առևտրական խանութները և նախազգուշացնել այդ մասին բոլոր պետական կալալառուներին, որպէս զի նրանք անմիջապէս դադարեցնեն ուտեստի և ուրիշ մթերքների մատակարարումը թէ կառավարչական հաստատութիւններին և թէ կառավարական անձանց։ Դրա մասին յայտարարել լրագիրներում և ուղարկել 12 հազար մանր վաճառականների անունից հեռագիր Պետական Դումային։

«Прогр.»

—

Աղէտեալների օգտին ստացանք. 1) Վլադիկաւկազից—Արշակ Փիրումեանից 30 ր., 2) Բագուից—Ալէքսանդր Օրբէլեանցի և Սեբովբ Զաքարեանցի միջոցով ժողոված 44 ր., 3) Կայենսկ կայարանից—Կարապետ Սաղաթեանից 100 ր., 4) Խանչալի գիւղից—Ենովք Մանուսեանից 2 ր. 40 կ.։

—

Շաբաթ, յուլիսի 1-ին, Հալաբաբի թատրոնում, Հայ Դրամատիկան-արուեստասէրների խումբը, մասնակցութեամբ դերասան Անդրանիկի և դերասանուհի Ազնիւի երկրորդ անգամ հայերէն լեզուով կը ներկայացնէ բարեգործական նպատակով «Երկու յիմարներ» դրաման և «Մըկիճի հարսանիքը» վօդվիլը։

—

Այսօր, յունիսի 29-ին քաղաքային խորհրդի դահլիճում կը կայանայ բարեգործական նպատակով մի դասախօսութիւն «Պրոֆեսիօնալ միութիւնների նշանակութիւնը»։

—

Կանանց ազատ համալսարանի բացումը. «Բարձրագոյն պատմական-գրականական և իրաւաբանական դասընթացներ» անունով, տեղի կունենայ սեպտեմբերի 5-ին։ «Прав. Вѣст.»։

—

«Մշակ»-ի նախորդ համարում մենք հաղորդել էինք ապագայ ենթադրական մինիստրների նոր կաբինէտի թեկնածուների անունները։ Այժմ Наша Жизнь-ը հաղորդում է իբրև լրացուցիչ, որ լուսաւորութեան մինիստրական պորտֆէլի թեկնածու է համարվում Պետական Դումայի անդամ Մ. Մ. Կովալէվսկին։ Բացի դրանից սինոդի օբէր-պրոկուրորի պաշտօնի համար վճռված է հրաւիրել իշխան Օբոլէնսկուն, որ վարում էր նոյն պաշտօնը Վիտտէի կաբինետում։ Ներկայ մինիստրներից կը մնան ծովային՝ Բիրիլէվը, իսկ զինւորական՝ գեներալ Ռոդէգէրը։

—

Նորից լուր է տարածվել պալատական մինիստր բարոն Ֆրեդերիքսի հեռանալու մասին։ Ասում են, որ լուրջ տարաձայնութիւն է ծագել նրա ու Տրեպովի մէջ։ «Б. В.»։

—

Յունիսի 17-ին ոստիկանական դեպարտամենտը ուղարկել է բոլոր նահանգապետներին հետեւեալ շրջաբերական հրահանգը. «Զարգ առաջացնելու համար կատարված ամեն մի փորձ հարկաւոր է ճնշել ամենավճռական միջոցներով։ Ներքին գործերի մինիստրի օգնական Մակարով»։ «Путь»։

—

Յունիսի 27-ին գործադուլ արին կայքի ապահովագրութեան Ռօսսիսկի ընկերութեան բոլոր ծառայողները։ Պահանջները տնտեսական են։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱՅԻ ՄԷՋ

Փոքր Ասիոյ ճակատագիրը որոշող ազդակներուն մէջ կարևորագոյն դերը մը կը գրաւէ այսօր Գերմանիա։ Հայերուս համար, իբրև մին Փոքր Ասիոյ ժողովուրդներէն, կենսական կարևորութիւն մը ունի որոշակի գիտնալ թէ ինչ են Գերմանիոյ ձգտումներն ու շահեկանութիւնները Փոքր Ասիոյ մէջ և թէ կրնա՞ն անոնք համերաշխիլ մեր ձգտումներուն ու շահեկանութիւններուն հետ։ Աշխարհի մէջ ամեն ազգ կամ ժողովուրդ իրեն յատուկ ձգտումներն ունենալու է և ունի, բայց քանի որ իրարու հետ անխուսափելիօրէն բաղխումներ պիտի ունենան շահեկանութիւններն տարբեր ազգաց ու ժողովրդոց, շատ պարագայից մէջ անհրաժեշտ է համակերպել ուրիշներու ձգտումներուն։ Կատարելապէս կըրգըւած ժողովուրդներ միայն պիտի կրնային անկախօրէն ու անարգել հետևիլ իրենց ճակատագրին իրագործմանը, և երկրագնդիս վրա գոնէ աներևակայելի է ազգերու կղզիացած կեանքը։ Ուզենք թէ չուզենք գերմանական ազդեցութիւնը երթալով կը զօրանայ Թուրքիոյ մէջ. մեզ համար իմաստագոյն բանն է ուշիւ և լրջօրէն հետևիլ այդ ազդեցութեան առած ուղղութիւններուն և ըստ այնմ եղանակաւորել նաև մեր գործունէութիւնը։

Վերջին տարիներս «Համ-Գերմանական Վարդապետութիւնը» անուն Անգլիերէն գիրք մը հրատարակուեցաւ, ուր հեղինակը ամփոփած է Գերման ներկայացուցիչ անհատներու և ընկերութեանց ինչպէս նաև պաշտօնական անձնաւորութեանց տիրող գաղափարներն Գերմանիոյ մասին կենսական պէտքերուն, քաղաքական ձգտումներուն, տնտեսական կարևորագոյն հարցերուն և ազգային ճակատագրին։ Այս գրքին մասնաւոր մէկ գլուխը յատկացուած է պարզելու Գերմանիոյ ունեցած շահերն ու ակնկալութիւնները Փոքր Ասիոյ մէջ։ Գերմանիա իր ապագան սերտօրէն կապակցուած կը նկատէ Փոքր Ասիոյ ապագային հետ, ինչպէս պիտի տեսնենք ուսումնասիրութեանս ընթացքին, և այս իսկ պատճառաւ ամէն ճիգ կը թափէ իր ազդեցութեան տակ առնելու զայն տնտեսապէս, եթէ ոչ քաղաքականապէս։ Ներկայ յօդուածով պիտի քննենք Գերմանիոյ ունեցած ձգտումները Փոքր Ասիոյ մասին, թէ ինչպէս անիրագործելի գտնուած են այս ձգտումներէն ոմանք և թէ ինչպէս վերջին տարիներս եղանակաւորուած է Գերմանիոյ թրքական քաղաքականութիւնը։ «Համ-Գերմանական Վարդապետութիւնը» գրքէն պիտի առաջնորդուինք մեր այս յօդուածի մէջ։

Խաղաղ միջոցներով Սուլթանին տիրապետութեան մէջ թափանցելու և հոն գերման գաղթականութիւններ հաստատելու գաղափարը նոր չէ, ինչպէս կը կարծուի առհասարակ։ Բաղդադի երկաթուղւոյն շինութեան ծրագրէն շատ առաջ գերմանացի հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ ժամանուած էին արդէն Փոքր-Ասիան իբրև անդուգական գաղթավայր մը գերմանացիներու, և իբրև գաւառ մը հողային ու ճարտարարգործական կարելիութիւններով բեղուն։ Մէջ բերենք հոս մի քանին գերման ներկայացուցիչ անհատներու այս մասին յայտնած գաղափարներէն։ Մոլթքէ, «Պատերազմներու Մեծ Խորհողը», Թիւրք բանակին մէջ չորս տարի ծառայելէ յետոյ, Գերմանիա վերադարձին՝ նշանակալից յօդուած մը հրատարակեց «Augspurger Zeitung»-ի մէջ 1841-ին, որով Թուրքիոյ անխուսափելի քայքայումը կը գուշակէր ու կը յորդորէր Գերմանիա իր ազդեցութիւնն զգալի ընելու հոն։ Փոքր-Ասիոյ մէջ ճարտարարգործութեան սքանչելի դաշտ մը պիտի գտնեն գերման գաղթականներ, կըսէր ան, ու գերման պիտի մնան։ Այս նոյն գաղափարին ջատագով կը հանդիսանային ուրիշ ոչ նուազ նշանաւոր գերմանացիներ աւելի քան կէս դար առաջ, և կը թելադրէին կառավարութեան, որ դէպի Փոքր-Ասիա ուղղէր գերման գաղթականութեան հոսանքը փոխանակ Ամերիկայի։ Նշանաւոր արևելագէտ պրօֆ. Սփրէնգէր 1886-ին հետևեալ իմաստով գրեց Փոքր-Ասիոյ մասին. աշխարհի մէջ ամենալաւ գաղթավայրն է Փոքր-Ասիան, և Գերմանիա պիտի կրնայ այդ երկիրն ձեռք բերել, եթէ գիտնայ օգտուիլ իր պատեհութիւններէն։ Երկրագնդի այդ մասին բաղդը իր ափերուն մէջ ունի Գերմանիոյ կայսրը։ Ուրիշ պետութիւն մը ներս ոտք պիտի կոխէ անշուշտ, եթէ Գերմանիա վրիպի օգուտ քաղել իր պատեհութիւններէն։ Երևակայելի ամենէն խոստմնալից երկիրներն են Սուրիա ու Ասորեստան։ Հարկ է Գերմանիոյ հանրային կարծիքը մշակել գաղթականական տեսակէտով Փոքր-Ասիոյ կարևորութիւնը ըմբռնել տալու համար հասարակութեան։

Վերի կոչումներէն ակներև է թէ նորատիպ «Էլդօրադօ» մը չէ Թիւրքիան Գերմանիոյ համար, այլ վաղուց նկատուած է գերմանացիներէ իբրև խոստացեալ երկիրը՝ իրենք ըլլալով անտարակոյս ընտրուած ժողովուրդը։ Նախորդ սերունդին տեսած երազները իրականացնելու կը ձգտի գերման արդի սերունդը։ Բաղդադի գծին շինութեան վրա կը կեդրոնանան բոլոր ակնկալութիւնները Փոքր-Ասիան գերման գաղթավայր մը ընելու, Սուրիան ու Միջագետքը արմտեաց հսկայ շտեմարան մը վերածելու և բամբակի մշակութեամբ Գերմանիան Ամերիկայէն ազատելու։

Շահեկան է յիշատակել հոս առաջին ու միակ փորձը, որ եղած է ցարդ գերման գաղթականութիւն մը հաստատելու Փոքր-Ասիոյ մէջ։ Հօֆման անուն գերմանացի մը 1854-ին ձեռնարկեց Knights Templars ընկերութիւնը հաստատել Երուսաղէմի մէջ։ Չորս տարի յետոյ յանձնախումբ մը խրկուեցաւ Պաղեստին, որպէս զի հողն ու տեղական պայմաններն ուսումնասիրէ։ Նպաստաւոր տեղեկագրութիւն մը ներկայացուց յանձնախումբը, և Հօֆման հակառակ պրուսական կառավարութեան բաղձանաց՝ 1869-ին Պաղեստին գաղթեց իր ընտանիքը ու մի քանի ընկերներով։ Հայֆա ցամաք ելան, ուր անմիջապէս ձեռնարկեցին բնակարաններու շինութեան և հողի մշակութեան։ Մինչև 1878-ը աճեցուն և բարեյաջող վիճակ մը ունեցաւ այս փոքրիկ գաղթականութիւնը։ Գերմանիոյ մէջ կազմված ընկերութեան 5000 անդամներէն 1500 հատը գաղթեցին ի Պաղեստին, որով չի կրցաւ այլևս սեղմուիլ գծուած հողերու սահմանին մէջ և Սուլթանն ալ մերժեց աւելի հող ծախել, նոյնիսկ արգելեց նոր եկող գաղթականներու հաստատումը, այդ կողմերը։ Արդէն հաստատուած գաղութը՝ իր 1500-ի չափ անդամներով՝ յաջողվեցաւ սակայն, և այսօր 9 միլիոն ֆրանկ արժողութեամբ կալուածքներու տիրացած է։

Մինչև վերջերս այնպէս կը հաւատացուէր, թէ գաղթականական նպատակներ ունէր Պաղտատի գծին շինութիւնը, թէ Գերման գաղթականութիւն մը պիտի հաստատուէր այդ գծին երկայնքը և թէ այս նպատակին իրագործումն էր ամենագլխաւոր շարժառիթը, որ Գերման քաղաքագէտներն ու դրամատէրները մղեց այսպիսի հսկայական ձեռնարկի մը։ Որոշակի գիտցուած է այժմ, թէ գաղթականական այս կերպ խորհուրդ մը չէ ունեցած երբեք Անատոլուի Երկաթուղեաց Ընկերութիւնը, քանի որ իր առանձնաշնորհումն ստացած է Սուլթանէն սա որոշ հասկացութեամբ թէ, Գերման գաղթականութիւններ չպիտի հաստատուին Պաղտատի գծին երկայնքը։

Բայց այնչափ շատ կը խօսուի դեռ Փոքր Ասիան Գերման գաղթավայր մը ընելու խնդրոյն վրա որ կարժէ մօտիկ ըլլալ ներկայացուցիչ անհատներու այս մասին ըսածներուն։ Պրօֆ. Սփրէնգէր իր «Բաբելոն, Վաղեմի ժամանակաց Ամենահարուստ Երկիրը և Այսօրուան Ամենէն Խոստմնալից Գաղթավայրը» անուն գրքին մէջ կըսէ.

Հոն, նախանձելի այդ կլիմային մէջ, չպիտի այլասերին Գերմանք։ Միայն հոն է որ երկիր չեն յափշտակած դեռ Եւրոպական ազգեր։ Ամենալաւ գաղթավայրն է, որ կրնայ գտնուիլ երբեք։ Գերմանիոյ կայսրն ու Սուլթանը միասին, Գերման գաղթականութեանց հայթայթելիք 100,000 զինուած ու վարժ զինուորներով, կարող պիտի ըլլան Թուրքիոյ ամբողջութիւնը պաշտպանել բոլոր յարձակմանց դէմ։ Ամբողջ Ասիոյ համար խաղաղութեան գրաւականն պիտի ըլլան անոնք միասին։ Հարստութիւն դիզելու անսահման պատեհութիւններ պիտի գտնեն հոն վաճառականն ու դրամատէրը, իսկ անոնք որ ոչինչ ունին՝ պիտի կրնան հոն հաստատուիլ ու բարեկեցիկ երկրագործներ ըլլալ կարճ ատենէն։ Անմշակ կը մնան այժմ Բաբելոնն ու Ասորեստանը և մշակութեան կը սպասեն։ Ներս թող մտնեն Գերմանք ու բեղմնաւորեն անմշակ հողերն։ Գերմաններէնուն «Նոր Աշխարհ» մը կըսպասէ Միջագետքի մէջ, Նոր Աշխարհ մը՝ ոչ թէ ծովերէ անդին, կամ արևադարձային կլիմաներու տակ և կամ խորշակահար գօտիներու մէջ, այլ Գերմանիոյ շատ մօտիկ՝ «կամուրջով մի սուղ բաժնուած»։ Հոյս անոտներ չը պիտի ունենան հոն Գերմանք՝ անոնց դէմ պայքարելու, ոչ ալ արևադարձային հիւանդութեան պիտի ստիպուին դիմագրաւել։ Պիտի ժառանգեն երկիր մը որ ամեն բան պիտի տայ իրենց. ուրիշ ոչ մէկ տեղ այնքան շռայլ եղած է Բնութիւնը իր արտադրութեանց մէջ։ Արևելեան ասացուածքի մը համաձայն, որ շիտակ է այս պարագային, ամեն բան կաճի Միջագետքի մէջ, «ոթատունկէն մինչև արմաւը»։

Համ-Գերման առաջնորդներէն Հրօթէր կը գրէ.

Գերմանիոյ պէտք է վերաբերի Անատոլուի երկիրներն ինչպէս Պաղտատի երկաթուղին, որովհետև Գերմանիա պէտք է տեղ մը կամ այլուր ամրապէս դնէ իր ոտքը։ Պաղտատի գծին երկայնքը քաջայարմար տեղեր են գաղթականութիւններ հաստատելու։ Համպուրկէն Պարսից Ծոցը հաստատուած փոխադրութեան համար ծովային ու ցամաքային գիծ մը, հարուած մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ գերակայութեան այդ կողմերը։ Երկաթուղիի ճիւղաւորուած գծով մը պիտի կրնայ Գերմանիա արշաւել Պարսկաստանի շուկան, մինչդեռ քաղաքական տեսակէտով անհաշուելի արժէք մը պիտի ունենան Գերմանիոյ համար ածուխի կայարան մը ի Քօվայթ, Գերմանական հեռագրաթել մը առկից մինչև իր Ծայրագոյն Արևելքի ժառանգութիւններն։ Արտադրեալ հարցը պիտի լուծուի յանժամ, և Գերման պիտի մնան Գերման գաղթականք, փոխանակ ուրիշ երկրաց քաղաքացիներ դառնալու։ Բացէք Փոքր Ասիան ու Գերմանացւոց դուռը։ Բազմատեսակ ցեղերէ, լեզուներէ ու կրօներէ կը բաղկանայ Թուրքիոյ ժողովուրդը, ինչո՞ւ Գերմանացիք չպիտի երթան ու խաղաղութեամբ ապրին Հրէից, Հայոց, Սուրիացւոց, Արաբներու, Քրդերու, Թաթարներու և Չէրքէզներու հետ, և ինչո՞ւ չը կազմեն Գերման «միլլէթ», ազգ մը։

Փոքր Ասիան Գերման գաղթավայրի մը վե-

ՎԱՐՇԱՎԱ, 27 յունիսի: Զինված չարագործների մի խումբ յարձակվելով երկաթուղային դրամատարի վրա, խլեցին 6000 ռ. և անյայտացան անհետ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 յունիսի: Պետական Խորհուրդ. Նիստը բացվում է 2 ժամ և 15 րոպէին: Ներկայ են համարեա բոլոր մինիստրները: Դումայի միջանցքները լի են հասարակութեամբ և Դումայի անդամներով: Վերջիններիս մէջն են Կուզմին Կարավաէվ, Նաբոկով, եպ. Րոօպ. բաւական երկար վիճաբանութիւններից յետոյ Պետական Խորհուրդը մի քանի փոփոխութիւններով ընդունում է նակազը խմբագրող մասնաժողովի զեկուցագիրը և ապա անցնում է Դումայից ստացված մահվան պատիժը վերացնելու համար կազմած օրինագծի քննութեան: Մինչև ընդմիջում խօսող Վիկօվսկի, Կամենսկի, Լօպացինսկի, Տագանցէվ և Տեմերիազէվը պնդում են, որ օրինագիծը ընդունվի: Լօպացինսկին մանրամասն ջրում է մահվան պատիժը պաշտպանողների փաստերը, առանձնապէս կանգ առնելով նրա վրա, որ մահվան պատիժը խախտում է միակ հիմնական «մի սպանանիր» օրէնքը: Տագանցէվ մի ընդարձակ փայլուն ճառով—հիմնվելով գիտական տերմինների վրա—մանրամասն ապացուցանում է մահվան պատիժը պաշտպանողների սխալը, առանձնապէս հակաճառելով նրա անհրաժեշտութեան դէմ, և վերջացնում է իր ճառը հետևեալ կոչով. «Հաւատում եմ, որ ռուս ժողովուրդը առանց մահվան պատժից սարսափելու չի ձեռնարկի ջարդելու ռուսաց պետութիւնը և կործանելու նրա կուլտուրական կազմը: Եթէ իմ այս հաւատը չարդարանայ, այն ժամանակ ես կը հայցեմ Փրկչին, որ ինձ ազատէ այդ օրը ուկսիծը տեսնելուց»: Տեմերիազէվը պնդում է, որ Պետական Խորհուրդը միաձայն ընդունէ եթէ ոչ ամբողջ օրինագիծը, գոնէ նրա առաջին յօդուածը, տալով դրան առաջնակարգ, կարևոր և հանգստացուցիչ նշանակութիւն երկրի համար:

Ընդմիջումից յետոյ բոլոր հռետորներն էլ խօսում են օրինագծի հակառակ:

Կրամերը ապացուցանում է, որ այն օրից, երբ Լիֆլանդիայի նահանգը պատերազմական դրութեան մէջ յայտարարվեց, քաղաքական սպանութիւններն էլ դադարեցին, մինչդեռ մասնաւոր մարդկանց սպանութիւնները, որոնց հեղինակները չէին ենթարկվում պատժի, առաջվայ նման շարունակվում են:

Կասադկին—Ռօստօվսկին և Բուտլէրօվ ապացուցանում են, որ անկարելի է օրինագիծը ընդունել:

Քահանայ Բուտկէվիչը ընդդիմախօսում է օրինագիծը պաշտպանողների դէմ—քրիստոնէութեան և բարոյականութեան տեսակէտից: Պետական Խորհուրդը որոշում է օրինագիծը յանձնել 15 հոգուց բաղկացած մասնաժողովի, որի անդամների ընտրութիւնը տեղի կունենայ վաղը:

Խորհրդի նախագահը — Դումայի՝ մահվան պատիժը զինւորական դատարանների ձեռքով գործադրելու նկատմամբ զինւորական մինիստրին արած հարցապնդման առիթով հաւատեցնում է Պետական Դումայի նախագահին, որ ի նկատի ունենալով մայիսի 12, 23 և 24 արած հարցապնդումների միատեսակութիւնը, որոնց առիթով գեներալ-լէյտենանտ Պալիցին արդէն բացատրութիւն տվել է, ոչ մի ուրիշ բացատրութիւն չի տրվի և վերջին հարցապնդման համար:

ՊՐՕՖ.-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—3 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԻՆՈՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

ՕՐԴԻՆԱՏՈՐՆԵՐԸ

Խ. Գ. ԱՐԵՒԱՆՑ—5—6 ժ. ներքին հիւանդ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահաւ.

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—7—7 և կէս ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհուրդ (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Լոյս տեսաւ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

«ՄԻԵԻՆՈՅՆ ԴԱԳԱՂՈՒՄ»

Բ. տպագր.

պատկեր Բագուի կոտորածից. զոհերի 2 նկարով, գինը 7 կոպ. դիմել՝ Թիֆլիս «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցը կամ հեղինակին. Հալաբար, Լազարեւսկայա № 49: 100-ից պակաս և առանց կանխավճարի հեղինակին չը դիմել.

(հ. շ. ե.) 1—5

Պարսկաստանի Արդաբիլ քաղաքի հայոց դպրոցի համար հարկաւոր են՝

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ և ՄԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

(ամուսիններ, կամ քոյր և եղբայր): Ցանկացողները պէտք է դիմեն պայմանների մասին «Մշակի» խմբագրութեան, պ. Առաքելեանին.

1—3

Տպագրվում են

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՐԶՆԿԵԱՆՑԻ

հետևեալ աշխատութիւնները

Տարրական Աշխարհագրութիւն, (պատկերազարդ դասագիրք), հայկական բաժնով. Տարրական Բնագիտութիւն. Հայկական Վայելչագրութիւն. Քրիստոնէական Բարոյագիտութիւն:

1—1

ԲԺԻՇԿ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.: կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրոսպէկտի և Կադետսկայեա փողոցի, տուն Թամամշեանի: Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2.

(ա. օ.) 184—300

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների, ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12—1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ին մինչև 8-ը: Նուկիս, Սեմեոնովսկի փողոց № 16:

(ու. կ. ե.) 1—20

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Ընդունում է հիւանդներ հանքային ջրերում. Կիսլօվօդսկ հիւրանոց Րօսսիա № 14. վեներական և մորթու հիւանդութիւններ: Гостиница Россія № 14.

12—20

ԲԺԻՇԿ

Պ. Տ. Խախախեան

Ներքին, երեխայոց և վեներական հիւանդ.

Ընդունում է առաւօտ. 9—11, երեկ. 5—8, կիրակի օրերին միայն առաւօտը:

Վելեամինօվսկայա փողոց № 22, Նաւտիկովի տանը:

(ե. հ. շ.) 7—15

Ս. Գ. Շերմազանեան

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր 9 ժ.—2 ժ. և երեկոյեան 4—7 ժամը: Երեւանեան հրապարակ, տ. Գուրգենովի № 7. պօդեզդ նոտար Մղերովի: (ե.հ.շ.) 22—100

---

8 տարի ուսուցչութիւն և խմբապետութիւն արած

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԱՒԱՐՏ

ՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅ

որոնում է նահանգական կամ գաւառական քաղաքներում ՏԵՂ: Համաձայն է դպրոցներում աւանդել դասեր, եկեղեցու համար ըստ Եկմալեանի ներդաշնակութեան քառաձայն խումբ կազմել: Բանակցել այս հասցէով՝ Карасубазаръ (таврич. губ.) Армянскому Священику Тер Гарегину Асриянцъ.

(ե. հ.) 6—6

Գոյնձակում տեղի ունեցած բնդհարումների պատճառով ես տեղափոխեցի իմ կենտրոնական ՀԻՐԱՆՈՑՍ շքեղ կահկարասիներով Թիֆլիս, Պուշկինսկի փողոցի վրա № 23, պրավօսլաֆի հոգևոր սեմինարիայի դիմաց

„ՆՈՄԵՐԱ ՑԵՆՏՐԱԼ“

մականունով: Գները 70 կոպէկից մինչև 2 ռուբլի: Ամսական ցանկացողների հետ առանձին պայմաններով:

Ալէքսանդր Յարութինով

(հ. կ. ե.) 32—100

Դ ուբայի հայոց երկդասեան դպրոցի ուսումնական 1906—1907 թւականի համար հարկաւոր է մի ցենզաւոր ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որ պիտի աւանդէ հետևեալ առարկաներից՝ ռուսաց լեզու, ռուսաց պատմութիւն, Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն և բնական պատմութիւն. շաբաթական ընդամենը 30 դաս: Տարեկան ռոճիկ. 450 ռուբլի բնակարան, (մի սենեակ դպրոցում) ծառայ, վառելափայտ և լուսաւորութիւն: Ցանկացողները թող դիմեն այս հասցէով. Куба (Бакин. губ.) попечителю Армянскаго училища Александру Богданову.

հ. շ. ե. 1—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

„ՍԱՓՐԻՉ“

Գրական, հումօրո-սատիրական ամսաթերթի III-րդ համարը և ուղարկվեց բաժանորդներին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Մի անկեղծ խոստովանութիւն «Սափրիչի» ընթերցողներին: 2. Կովկաս—աշխարհագրական մի նոր հայեացք: 3. Միտրօպօլիտ Անտօնիի դասախօսութիւնը: 4. Մեր նոր մարգարէն: 5. Սօկրատ փիլիսոփան Ռուսիայում: 6. Սպիրիդօնօվա: 7. Նրանք են... (խորհրդաւոր գիշեր): 8. Ժամանակակից օկօլօդիշնի նաձհրադելի կազմած արձանագրութիւններից (պրօտօկօլներից): 9. Սոխ բոյսերի վառ ազդեցութիւնը Կովկասում: 10. Ծիտիկ: 11. Լուրեր, հեռագիրներ և յայտարարութիւններ:

ՆԿԱՐՆԵՐ

1. Շէյթանի քրքիջը (ապօթէօս): 2. Կիսասափրած գաւռուկներ: 3. Պետական Դումայում (2 պատկեր): 4. Երկու կրակի մէջ.—բայց, ձախը դժուարս է ու չքնաղ: 5. Ժամանակակից ենիչերիներ: 6. Մ. Սպիրիդօնօվան բանտում: 7. Վերջ: 8. Կովկասեան տրկճոր: 9. Սուվօրին—հայկական խնդրով զբաղվելիս: 10. Կովկասեան արհեստական նորաձևոյն բոյսերից. 11. Բիւրօկրատը մանիֆեստացիայից տուն վերադառնալիս. 12. արդարադատութեան դուռը:

Երկու պրեմիայով (Սափրիչ) տարեկան բաժանորդագինն է Ռուսաստանում 2 ռուբլի, իսկ արտասահման՝ 2 ր. 50 կոպ.: Առանձին համարները 15 կոպէկ: Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է: Ամսույ տակն է Ն. Ս. ՎԷՀ. ՀԱՅՐ. մեծադիր և գունաւոր պատկերը, որ IV համարի հետ միասին, իբրև I պրեմիա, կուղարկվի մեր բաժանորդներին: Իսկ ծախու կարժէ մէկ ր. Ռուսաստանում, արտասահման՝ 1 ր. 50 կ.:

(հ. ու.) 1—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Վաճառվում է Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում

ՀԻՒԱՆԴ ՄԱՐԴԸ

(Բ. ՑԵՐԻՆ)

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

գերմ. թարգմ.

Լ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ

առանձին գրքերով լոյս են տեսել թարգմանչի նաև հետևեալ աշխատութիւնները

1. Ջ. Վերգա՝ Գիւղական Ասպետութիւն, թարգմ. գերմ. 15 կ.:
2. Մ. Նորդաու՝ Հայրենասէր Իտալացի, թարգմ. գերմ. 10 կ.:
3. Մ. Հալբէ՝ Սիստեմ, թարգմ. գերմ. 15 կ.
4. Ի. Ահօ՝ Երկու նովելլա, թարգմ. գերմ. 10 կ.
5. Հ. Իբսէն՝ Հասարակութեան Նեցուկները, թարգմ. գերմ. դրամա. 50 կ.

(ամ. օր.)

Հինգշաբթի, յունիսի 29-ին

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

բարեգործական նպատակով կը կայանայ

Դասախօսութիւն

ԲԺ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

ՊՐՕՖԷՍԻՕՆԱԼ

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 7-ին: Մուտքը՝ վերնայարկում 20 կոպ., դահլիճում 50 կոպէկ:

(չ.հ.) 2—2

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշուած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով):

	Փօստային	Մարդատար.	Արագ.	Ամբամբ
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ. 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. գիշ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 18 ր. գիշ.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	7 » 38 ր. եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալէքսանդրօպօլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
Կարս հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.

Երևանի Հայոց թեմական դպրոցի հոգաբարձութիւնը

Ամսիս 19-ին իր որոշման համեմատ հրաւիրում է տեսուչ՝ բարձրագոյն կրթութեամբ մի անձն, յատկացնելով ռոճիկ տարէն 1500 ռուբլի և մինչև 12 դաս առաջնակարգ առարկաներից՝ որոշված դասագնով:

Սրովհետև հոգաբարձութիւնը տեսչի հետ պէտք է կազմի ուսուցչական խումբ, ուստի հին ուսուցչական խմբի բոլոր անդամները համարվում են արձակված, որոնք եթէ կամենան նոր կազմի մէջ ծառայել, պէտք է նոր խնդիր ներկայացնեն:

Տեսչի և ուսուցչի պաշտօն ստանձնել ցանկացողները պէտք է մինչև տարվայ յուլիսի 15-ը ուղարկեն իրանց խնդիրները, յիշելով իրանց ուսումնական աստիճանը և վարած պաշտօնները և թէ ինչ առարկաներից ծրքան դաս կը կամենան:

Տեսուչ հրաւիրվող անձը հոգաբարձութեան հրաւէրը ստանալուց անմիջապէս յետոյ պէտք է գայ Երևան, հոգաբարձութեան հետ ուսուցչական խումբ կազմելու համար: 2—6

(ե.հ.շ.)